

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra Křesťanské výchovy

Diplomová práce

2011

Eva Šímová

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra Křesťanské výchovy

Teologie – Křesťanská výchova

Eva Šímová

**Hodnotový systém a volnočasové aktivity
současné dospívající generace**

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Jiří Pospíšil, Ph. D.

2011

*Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala
samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.*

Eva Šímová
Podpis autora práce

Zde bych chtěla poděkovat svému vedoucímu práce dr. Jiřímu Pospíšilovi za jeho nesmírné nasazení a trpělivost při vedení mé práce, především za jeho podporu a vedení při realizaci rozsáhlého pedagogického výzkumu a náročném zpracování výsledků. Jeho vysoce odborný a přitom lidský a empatický přístup byl pro mne výzvou i podporou po celý rok, kdy jsme výzkum připravovali, prováděli a vyhodnocovali, a vděčím mu za obrovské množství vědomostí, které jsem při této náročné práci mohla pod jeho vedením získat.

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Akademický rok: 2009/2010

Studijní program: Teologie
Forma: Kombino,aná
Obor/komb.: Křesťanská výchova (KŘESVY)

Podklad pro zadání DIPLOMOVÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
ŠÍMOVÁ Eva	Nebovídy 175, Nebovídy	C06368

TÉMA ČESKY:

Hodnotový systém a volnočasové aktivity současné dospívající generace

NÁZEV ANGLICKY:

The value system and leisure time activities of present teenagers

VEDOUcí PRÁCE:

PhDr. Jiří Pospíšil, Ph.D. - KKV

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

1. Teoretická příprava diplomové práce
2. Příprava dotazníků pro pedagogický výzkum
3. Předání dotazníků do škol a jejich následný sběr
4. Kompletace a zhodnocení sebraných údajů
5. Sumarizace výsledků pedagogického výzkumu do diplomové práce
6. Formulace závěru diplomové práce, zhodnocení výsledků výzkumu

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

Hartl, P. - Hartlová, H. - Psychologický slovník. Praha: Portál, 2000
Pavlas, I. - Vašutová, M. - Vývojová psychologie I. Ostrava: PdF OU, 1999
Kučerová, S. - Člověk, hodnoty, výchova. Prešov: Grafotlač, 1996

Podpis studenta:

Eva Šimová

Datum:

4. 5. 2010

Podpis vedoucího práce:

J. Pospíšil

Datum:

7. 5. 2010

Podpis vedoucího katedry:

P. Ševčík

Datum:

12. 5. 2010

Podpis děkana:

Mgr. Pavel Čermák

Datum:

19. 5. 2010

Výzkum prováděný v rámci této diplomové práce byl podpořen z grantového projektu specifického vysokoškolského výzkumu Interní grantové agentury UP č. CMTF_2010_003

Hodnoty a volný čas.

OBSAH

Úvod.....	8
1. MLÁDEŽ.....	10
1.1 Definice pojmu.....	10
1.2 Období adolescence.....	10
1.3 Zájmy adolescentů.....	12
1.4 Sexualita a mravní vývoj v adolescenci.....	13
1.5 Vztahy adolescentů s rodiči.....	14
1.6 Hledání vlastní identity adolescenta.....	16
2. HODNOTY.....	18
2.1 Definice pojmu.....	18
2.2 Problém klasifikace hodnot.....	19
2.3 Uspořádání hodnot.....	21
3. VOLNÝ ČAS.....	23
3.1 Definice pojmu.....	23
3.2 Možnosti organizace volnočasových aktivit.....	23
3.3 Způsoby trávení volného času.....	25
3.4 Kategorizace zájmových činností.....	26
3.5 Organizační formy zájmových činností.....	28
3.4.1 Zájmové útvary, ve kterých je organizována pravidelná zájmová činnost.....	29
3.4.2 Motivace k aktivitě v zájmových útvarech.....	29
4. VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ - HODNOTY A VOLNÝ ČAS SOUČASNÉ DOSPÍVAJÍCÍ GENERACE.....	31
4.1 Stanovení výzkumného problému.....	31
4.2 Metodologie výzkumu.....	31

4.2.1 Metaanalýza dat – hodnoty.....	35
4.2.2 Metaanalýza dat – volný čas.....	35
4.2.3 Ověřování hypotéz.....	35
4.3 Získané údaje.....	36
4.3.1 Získaná data – hodnoty.....	36
4.3.2 Získaná data – volný čas.....	42
4.4 Testování hypotéz a závěrečné vyhodnocení výzkumu.....	43
4.4.1 Ověření hypotézy č. 1.....	43
4.4.2 Ověření hypotézy č. 2.....	44
4.4.3 Vyhodnocení k cílovým hodnotovým typům.....	46
4.4.4 Vyhodnocení k instrumentálním hodnotovým typům.....	49
4.5 Zajímavá a alarmující zjištění.....	50
4.5.1 Hodnota „věčný život“.....	50
4.5.2 Preference dalších zajímavých aktivit.....	50
 Závěr.....	 53
 SEZNAM LITERATURY.....	 54
SEZNAM TABULEK.....	55
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	55
SEZNAM PŘÍLOH.....	55

ÚVOD

Za téma své diplomové práce jsem zvolila *Hodnotový systém a volnočasové aktivity současné dospívající generace*. Stalo se tak z několika důvodů, které bych nyní ráda přiblížila. V první řadě je to téma osobně velmi blízké, neboť jsem matkou čtyř rychle dospívajících dětí ve věku od 13 do 18 let. Mým zaměstnáním je práce koordinátorky vzdělávacího centra při jednom z hospiců v ČR, kde se kromě organizace přednášek pro zdravotnické pracovníky v paliativní a hospicové péči věnuji také osvětě v této oblasti právě mezi studenty středních škol, a to formou organizace a vedení exkurzí a stáží přímo na našem pracovišti. Mládež této věkové skupiny tvoří zároveň nejpočetnější věkovou kategorii naší farní školy, na jejímž vedení a chodu se rovněž aktivně podílím. S mladými lidmi z různých prostředí se tedy setkávám prakticky denně a vidím v nich veliký lidský potenciál, který bohužel ke škodě společnosti mnohdy zůstává nevyužit právě z důvodu, že právě mladým lidem mnohdy velice chybí dobře zacílená pomoc a doprovázení při hledání svého místa v životě a společnosti právě od nás, jejich rodičů, prarodičů a starších kamarádů.

Dnešní „moderní“ dospělý člověk má silnou tendenci omezit zaměření svého života pouze na uspokojování svých aktuálních potřeb a cílem jeho života se pomalu, ale jistě stává dosažení požitků všeho druhu, kdy životním hnacím motorem je heslo „okamžitě, snadno a bez námahy“. Takové prostředí ale rozhodně nebude příliš podnětným pro všestranný rozvoj osobnosti mladého člověka. Zároveň je současná společnost v České republice velmi citlivá na jakékoliv omezování v oblasti osobních svobod. Tento fakt se týká všech oblastí života jednotlivce, tedy i hodnot preferovaných určitými skupinami společnosti, a stejně tak aktivit, kterými jednotlivé osoby naplňují svůj volný čas. Mimo hranice dané právním řádem neexistuje v současné české společnosti - podobně jako v jiných liberálně demokratických společnostech - jasný hodnotový žebříček, o kterém by se dalo říci, že se jím většinová společnost v naší zemi řídí. V tomto prostředí bez hranic vyrůstá současná dospívající generace. Ve své diplomové práci chci položit otázku, jak tato až bezbřehá svoboda, která silně poznamenala již předcházející generaci, působila a působí na současnou dospívající mládež.

Abychom však mohli vůbec začít s odpovědí na danou otázku a další otázky z ní vyplývající, je třeba alespoň nějakým způsobem poznat, jací vůbec jsou mladí lidé dnešní doby. Můžeme

řící, že nynější dospívající generace si vytvořila či vytváří nějaký čitelný vlastní hodnotový systém? Co všechno ovlivňuje způsob prožívání volného času mládeže? Je život ve svobodné zemi pro mladé lidi příležitostí rozvíjet svoji individualitu a osobnost, nebo je někdejší totalitní „stádnost“ nyní nahrazována pouze novými způsoby uniformity? Které hodnoty mladí lidé preferují a které pro ně naopak již ztratily svůj obsah?¹ Čím naplňují svůj volný čas, je-li v současné nabídce jeho prožívání výběr téměř neomezený? Z těchto zásadních - primárních - otázek ovšem samozřejmě vyvstávají ještě otázky sekundární, totiž zda existuje vzájemný vztah mezi životem a přesvědčením, mezi prožíváním volného času a uznávanými hodnotami.

Odpovědi na tyto otázky jsem se snažila nalézt v rozsáhlém pedagogickém výzkumu, který byl prováděn v červnu roku 2010. Tomuto výzkumu předcházela více jak půlroční intenzivní příprava jak při tvorbě konkrétního dotazníku, tak při oslovení škol, jejichž studenti se následně výzkumu zúčastnili. Základním souborem pro prováděný výzkum byli studenti středních škol (s omezením na oblast východu Čech a Moravy). Dotazník sestavený pro tento výzkum obsahoval tři hlavní okruhy otázek, a to otázky na personálie a osobní situaci, hodnotovou orientaci a volnočasové aktivity. Tyto okruhy podrobně představím v příslušné části diplomové práce. Dotazníky byly distribuovány do středních škol v celkem pěti krajích semi-stratifikovaným způsobem - školy byly vybírány tak, aby reprezentovaly různé typy a druhy škol v různě velkých obcích ve všech krajích.

¹ Aktuálně se výzkumy hodnot se v České republice zabývá např. tým vedený L. Prudkým. Srov. PRUDKÝ, L. a kol. *Inventura hodnot*. Praha: Academia, 2009.

1. MLÁDEŽ

1.1 Definice pojmu

Ve své diplomové práci pracuji se třemi základními pojmy, které bych následně ráda vymežila v teoretických částech své práce. Jsou to pojmy **mládež**, **hodnoty**, **volný čas**, které je třeba nejprve definovat, abychom s nimi mohli začít pracovat. Pojem **mládež** můžeme definovat jako „sociální skupinu tvořenou lidmi ve věku přibližně od 15 do 25 let, kteří již ve společnosti neplní role dětí, ale společnost jim ještě nepřiznává role dospělých. Má charakteristický způsob chování a myšlení, jiný systém vzorů, norem a hodnot. Každá generace mládeže reprodukuje některé kulturní hodnoty dané společnosti, jiné odmítá a vytváří hodnoty nové. Proto vzniká v průběhu socializace mládeže určité napětí, vyvolané její větší schopností prosazovat nové věci, ale menší ochotou společnosti tyto změny připustit. Z pedagogického hlediska je účast mládeže na vzdělávání a dalším vzdělávání důležitým faktorem rozvoje lidských zdrojů, vzdělanosti a ekonomického potenciálu země.“²

1.2 Období adolescence

Období dospívání je přechodnou dobou mezi dětstvím a dospělostí. V tomto období dochází ke komplexní proměně osobnosti ve všech oblastech: somatické, psychické i sociální.³ Mezi 15- 20 rokem života člověka vrcholí *doba jeho mládí*. Zpravidla by měl mladý člověk v této životní fázi postupně vzít život svobodně a zodpovědně do vlastních rukou, což je ovšem ideál, který zdaleka není vždy přesně naplňován. Doba, kdy se dítě stává adolescentem, tedy dospívajícím, je časem, kdy se má vyznat v sobě i najít své místo ve světě, ověřit si své schopnosti něco vydržet a něco dokázat, najít svůj program pro život a nalézt se i v konkrétním přesvědčení o smyslu života. Zároveň si v této době má zvolit směřování své profesní životní dráhy (rozhodnutí pro konkrétní zaměstnání či vysokou školu). Ve vztahu k druhému pohlaví už jde také o víc než jen okouzlení, mladý člověk je volán k tomu, aby učinil vážnější, pokud k poznání druhého člověka a tím i sebe. Toto jsou nesmírně vážné úkoly a není divu, že toto období v životě člověka je obdobím sice krásným, ale také plným

² PRŮCHA, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009, s. 156 – 157

³ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005, s. 321

zmatků a tápání. Hledání a dosahování všech výše uvedených cílů je spojeno s velkými osobními krizemi a také krizemi v nejbližších a dosud třeba i bezproblémově fungujících vztazích, jako je vztah k rodičům či učitelům. Dospívání je tedy mimořádně plodné a intenzivní životní období, které se vyznačuje hlubokými změnami a často dlouhodobým a zdoluhavým vývojem ústí v utváření výjimečné a jedinečné osobnosti.⁴

Do období adolescence vstupuje mladý člověk ve chvíli, kdy tělesně dozrává jako muž či žena a zároveň se již zvoleným studijním či učebním oborem začíná připravovat na svoje budoucí povolání. *Adolescence neexistovala odjakživa a neexistuje v každé kultuře.*⁵ V minulém století pro většinu lidí v naší zemi splývalo dosažení zralosti sociální se zralostí pohlavní. Do dospívání se promítá právě ambivalentní kulturní představa, kterou si vytváříme na základě projevů nebo zkušeností šířených prostřednictvím médií, odborníků nebo současníků.⁶ Dnes se dosažení plné sociální zralosti posouvá do stále vyššího věku, například proto, že roste počet vysokoškoláků, kteří jsou po dobu studia ekonomicky závislí na své rodině a na vlastní nohy se stavějí až po promoci. Naproti tomu se v posledních desetiletích velmi uspíšila sexuální aktivizace adolescentů. Proto se v našem prostředí vytvořila adolescence jako speciální životní období mezi dětstvím a dospělostí, kdy mladý člověk má na jedné straně určité úkoly, příležitosti a práva a na straně druhé jej nutně omezuje řada nepříjemných zákazů. Tomuto stadiu tedy odpovídá konkrétní způsob prožívání volného času, určitý způsob módy v oblékání, způsob řeči, hudební vkus a vlastně i určitý druh životní filozofie. I toto období se díky výše zmíněným sociálním jevům postupně prodlužuje, takže do skupiny adolescentů lze dnes zcela jistě zařadit i začínající vysokoškoláky, a zároveň se v některých skupinách dětí i snižuje jeho dolní hranice, kdy rysy chování adolescentů přebírají už děti staršího školního věku, někde už od 12 let.

V období adolescence si mladý člověk již osvojil základní myšlenkové obraty, které jsou nutné pro nejsložitější a nejnáročnější duševní práci, proto se snadno může u nadanějších jedinců stát, že u některých druhů studijní látky jej názorná výuka s větším množstvím konkrétních příkladů může spíše obtěžovat. Starší výzkumy tvrdily, že inteligence člověka vrcholí mezi 15-16 rokem života a pak už nastává celoživotní pomalý (a ve stáří rychlý)

⁴ Srov. TARTAR GODDETOVÁ, E. *Umění jednat s dospívajícími*. Praha: Portál, 2001, s. 7

⁵ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2006, s. 192

⁶ Srov. TARTAR GODDETOVÁ, E. *Umění jednat s dospívajícími*. Praha: Portál, 2001, s. 7

pokles.⁷ Toto tvrzení se však později ukázalo jako hrubý omyl při použití *longitudinální strategie*, tedy opakovaným testováním týchž osob v průběhu jejich života.⁸ Tyto studie neprokázaly žádný pokles do padesátého až šedesátého roku. *Adolescent tedy není na vrcholu své inteligence*, ale již se mu přibližuje natolik, že je schopen obstát v každé diskusi jako rovnocenný partner rodičů i učitelů, a dokonce je někdy i předčí. Je však třeba říci, že myšlenkové pochody a úsudky mladého člověka jsou na jedné straně bystřejší, přímočařejší a originálnější, ale na druhé straně také ukvapenější, protože nemohou být ještě podloženy konkrétními životními zkušenostmi a metodami osvědčenými v praxi.

1.3 Zájmy adolescentů

Velikou proměnou prochází v období adolescence *vnímání času*. Mladý člověk prostě *nemá čas*, i když z pohledu dospělého jej má ve skutečnosti spoustu. Na jedné straně totiž adolescent potřebuje poměrně velký prostor samoty a na straně druhé získává zkušenosti nejrůznějšího druhu v rozhovorech se svými vrstevníky, které jsou nesmírně důležité. Mladí lidé řeší otázky smyslu života, učí se mluvit i naslouchat, tedy smysluplně konverzovat. Bohužel vážným ohrožením schopnosti naučit se tomuto umění, které člověk potřebuje pro jakoukoliv pozici v zaměstnání i společnosti, se stává neomezené *užívání počítače jako nástroje ke komunikaci*, ať už pomocí ICQ, Skypu nebo sociálních sítí typu Facebook či Twitter, které se staly skutečným fenoménem dnešní doby. Nebezpečím bezuzdného používání těchto pseudokomunikačních prostředků je především ten fakt, že se při takovémto druhu komunikace setkávají nikoliv skutečné, ale virtuální světy mladých lidí, ve kterých je možno se skrýt za identitu zvolenou, nikoliv být konfrontován se skutečnou identitou vlastní i partnerovou. Tyto technologie vytlačují ze života adolescentů vše, k čemu je potřeba osobní námahy a nasazení, jako jsou např. tvůrčí aktivity v oblasti hudby, četby a dalších druhů umění.

Aktivním zájmem adolescentů zůstává již po desetiletí *sport*. Ten zůstává jedinečným způsobem rekreace, určitým ventilem soupeřivosti i agresivity, ale také možností se porvat s únavou či být v dobré partě kamarádů. Pro aktuální současnost však musíme dodat, že sport se pro mnohé mladé lidi stává dnes především příležitostí k pěstování zaujetí vlastním tělem,

⁷ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2006, s. 195

⁸ Srov. Tamtéž, str. 196 – 197.

jeho krásou či (domnělou) ošklivostí, neboť adolescenti jsou velmi citliví právě na diktát módních trendů o tom, jak má člověk vypadat, a podléhají více než kdo jiný kultu mládí a krásy, který bohužel evropská a americká současná kultura pěstuje v míře, která se v dějinách lidstva asi ještě nikdy neobjevila. Jestliže však sport pro adolescenty stane činností, která vyplňuje většinu jejich volného času, je to přece jen v tomto věku už na úkor činností, které by jim mohly dát více.

Velkým tématem pro adolescenty je rozhodně *sebevzdělávání*. V tomto věku cítí mladý člověk velkou zodpovědnost za výkon a není ještě svázán poznáním svých mezí, takže dovede věnovat např. úsilí naučit se cizí jazyk, hrát na hudební nástroj či vyniknout ve sportu obrovskou energií a úsilím. Někdy může však být právě urputná snaha vyniknout v určitém oboru dobře maskovaným útěkem od složitosti světa, ve kterém se mladý člověk necítí dobře, či pokusem skrýt zranění z nefunkčních blízkých vztahů a neriskovat další tím, že se člověk uchýlí právě k tomu, co je exaktní, přesné a snadno předvídatelné. Nezdravou motivaci k výkonu lze poměrně dobře rozpoznat podle toho, zda úspěch mladého člověka skutečně těší a dovede si jej vychutnat, či naopak žije ve stálém stresu z toho, zda jej jednoho dne nepředběhne někdo lepší a schopnější.

1.4 Sexualita a mravní vývoj v adolescenci

Samostatnou kapitolou v životě adolescenta je prožívání vlastní sexuality, jejíž vnímání většinou společností prošlo za poslední desítky let obrovskými změnami. Při dynamickém pojetí sexuality vidíme člověka jako osobnost, která je stále na cestě, tedy stále na nějakém vývojovém stupni, má už svůj kus prošlé cesty za sebou a perspektivu dalšího vývoje stále před sebou. Mnozí nastupují tuto cestu bez přípravy a nedostane-li se jim pomoci, ohrožuje to často přímo jejich další vývoj.⁹ V naší kultuře jsou v současné době sexuální zkušenosti mladých lidí tolerovány a *mnohdy se považují v podstatě za užitečné a žádoucí, pokud nezacházejí příliš daleko a pokud jich není příliš mnoho*.¹⁰ Je dokonce možné, že své blízké dospívající určitým způsobem „tlačíme“ k tomu, aby si užívali života, možná právě tím způsobem, jaký by si mnozí dospělí sami ve skrytu duše přáli. (Pokud budeme objektivní, kolikrát jsme slyšeli ve svém okolí např. matku dopívající dcery či syna říkat – „jen ať si užije,

⁹ Srov. AUGUSTYN, J. *Sexualita v našem životě*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995, s. 7

¹⁰ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2006, s. 205

na starosti, rodinu a děti má ještě času dost!“?). Ve stylu konzumní mentality jim prostě přejeme hodně „úspěchů“ ve smyslu onoho známého *Carpe diem*...Bojíme se být příliš staromódní i příliš laxní, chceme být přece tolerantní a přející. „Chybí jasná, realistická a osvědčená kulturní norma, o kterou bychom se opřeli. Tato norma bude muset vzít v úvahu stále rostoucí spolehlivost antikoncepce, která ovlivňuje postoj k sexualitě u dospělých i u dospívajících, a současně i nebezpečí pohlavních chorob, jež dnes opět stoupá, nehledě na ohrožení, které představuje AIDS.“¹¹ Sexuální výchova by měla tedy v zásadě sloužit k tomu, aby se mladý člověk zodpovědným způsobem ujal úkolů, které mají vztah k psychosexuální oblasti.¹²

Mravní vývoj v adolescenci se vyznačuje především faktem, že adolescent je v morálce absolutista. V určitém období tohoto věku velmi dobře chápe, že správné a obecně prospěšné jednání má tak vysokou hodnotu, že se může stát ústředním osobním zájmem, jemuž člověk podřídí celý svůj život. Pro toto období je typický až určitý druh adolescenčního morálního fanatismu. Toto období má však i svá vážná nebezpečí. Jestliže mladý člověk pozná neuskutečnitelnost svých absolutních ideálů, může se podle šablony „ode zdi ke zdi“ snadno zlomit a najít opačnou cestu v prosazování bezohledného egoismu nebo „zjemnit“ své mravní usuzování natolik, že si problematické chování odůvodní sofistikovanými argumenty, vytvoří si pouze v mysli existující ušlechtilé motivy, které jej omluví. Mnoho lidí také ustrne na primitivním stupni mravního vývoje, kdy se za hlas svého svědomí prostě stydí a cynismus označí za mužnost a jediný možný postoj moderního člověka, který se musí umět povznést nad předsudky. Proto každý adolescent potřebuje být v kontaktu s někým, pro koho jsou mravní otázky života skutečně živé, kdo se jimi je ochoten zaměstnávat a třeba i trápit, přičemž teorie by měla vždy dříve předcházet samotnou praxi.

1.5 Vztahy adolescentů s rodiči

Velkým tématem pro adolescenta je *vztah s rodiči*. Adolescenti samozřejmě v první řadě své rodiče podrobují přísné kritice. I když se kritika zdánlivě týká pouze nepodstatných věcí, jakou jsou názory na hudbu či oblečení, skrývá se za ní většinou zájem o daleko náročnější otázky, ať už po smyslu života, morálce, světovém názoru či způsobům výchovy sourozenců

¹¹ Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*, str. 206

¹² Srov. AUGUSTYN, J. *Sexuální výchova v rodině a ve škole*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 9-10

apod. Po generace se opakuje stav, kdy život rodičů se jeví mladým lidem jako zmařený, nudný a prázdný, plný kompromisů, malicherných starostí, zastaralé morálky a neupřímnosti...rodiče jsou prostě „nemožní“. Adolescent však přes toto všechno nepotřebuje rodiče, kteří ho budou blahosklonně tolerovat ve smyslu „jen si tu vykládej, však jednou poznáš, o čem je život!“. **Základem výchovy adolescenta je brát jej vážně.** Při práci s problémovými dospívajícími vychovatelé a pedagogové opakovaně nacházejí stejný problém, který se táhne jako červená niť napříč nejrůznějšími krizovými situacemi – pocit mladého člověka, že jej rodiče nemají rádi a že o něj nemají zájem.¹³ Pokud je ale vztah mezi rodičem a dítětem skutečně funkční, unese i případnou konfrontaci. Naopak, i konfrontace vedená s úctou vůči mladému člověku může časem vyústit v důvěrný rozhovor, který je tolik potřebný pro obě strany.

Je třeba nezapomínat, že citové vztahy mezi adolescenty a rodiči se v adolescenci postupně musí změnit. Jde tu o *rozchod*, jakkoliv závažné a oboustranně bolestné to pro obě strany je. Pokud se tento rozchod, který je vnitřní i vnější záležitostí obou stran, neuskuteční, blokuje se tím mladému člověku prostor pro zralou lásku mladého dospělého věku. Náročnost tohoto procesu nám vysvětluje různé výkyvy v chování adolescentů. Láska k rodičům se v jedné chvíli může změnit až v pohrdání a v další zase v infantilní závislost nebo v útěk mladého člověka do světa vlastních snů a fantazie. Adolescent je nesmírně citlivý na jakoukoliv snahu o manipulaci ze strany rodičů. Proces odpoutávání se od původní rodiny končí v ideálním případě už před dvacátým rokem věku obnovením pozitivního vztahu k rodičům, které pak adolescenti v dospělosti mnohdy bezděčně napodobují a postupně si s nimi stále více rozumí.

Je potřebné zdůraznit, že podoby generační konfrontace se postupně mění. V současné době jsme v mnohých rodinách svědky toho, že rodiče prostě *neví*, jaký postoj by měli vůči mladým zastávat, nechtějí být autoritou, snaží se mladým mnohdy podbízet, protože sami nejsou dostatečně zralí k tomu, aby vedli druhé. Nechtějí si přiznat skutečnost vlastního stárnutí, věku, který by už měli být zralými lidmi. Pokud však mladý člověk není ani ve své rodině konfrontován s *osobními* krizovými situacemi (mám na mysli fakt, že např. srážka s institucí je zcela jiná situace než konflikt ve vztahu, který je chápán jako skutečně osobní), nedostává příležitost k tomu, aby v těchto krizích zrála jeho schopnost čelit později různým náročným krizovým situacím života.

¹³ Srov. CAMPBELL, R. *Hledám svou cestu*. Praha: Návrat, 1993, str. 8

1.6 Hledání vlastní identity adolescenta

Závažným úkolem pro život adolescenta je *nalézání a budování vlastní identity*. Adolescent v sobě objevuje nové vlastnosti, které vznikají v tomto období, a uvědomuje si i vlastnosti, které měl už dříve, ale nikdy si jich nevšímal, nepřemýšlel o nich.¹⁴ Toto objevování mu přináší jak příjemná překvapení, tak ztrátu určitých iluzí o sobě (např. o určitém druhu nadání v konkrétní oblasti). Zároveň sebepoznání bývá spojeno s jednáním, protože jen výjimečně se snažíme pouze poznat sami sebe, jací jsme, většinou se zároveň snažíme nějakými *být*. Hledat svoji identitu znamená často experimentovat, mnohdy prostě z důvodu, abychom metodou pokusu a omylu našli svoji cestu. Experimentujeme se vším – se sportem, koníčky, náboženstvím i erotikou. Mladí lidé se snaží experimentovat nezávazně, ale to může být problém, protože každá prožitá zkušenost nás poznamenává a některé experimenty vyžadují takové nasazení celé bytosti, které už nelze jen tak vzít zpátky. Tyto mnohdy zdánlivě nesmyslné zvraty v životě adolescenta samy o sobě mnohdy nedávají smysl, ale pokud se na ně podíváme např. z hlediska rodinné tradice, kdy mnohé rodiny či rody vykazují známky toho, že už po generace pouze opakují způsob života a nedovedou víc, vidíme citový rozchod s rodiči jako radikální a tvrdé odmítnutí celého jejich způsobu života ve snaze o nalezení skutečně vlastní cesty. Toto hledání samozřejmě zesiluje i situace, kdy je dospívající člověk sám o sobě velmi introvertně zaměřený, a vždy znamená pro mladého člověka rozchod dosud fungující identitou dítěte. Zmatek je průvodním jevem opouštění role dítěte, stejně jako smutek, prázdnota či podráždění, i když se tyto jevy snaží adolescenti různě maskovat, ať už aktivitou, či hranou suverenitou. Dospívající mladý člověk též výrazně rozšiřuje své teritorium, zejména ve volnočasových aktivitách. Důležité je především to, že jsou to místa, kam nechodí s dospělými, mladí lidé je chápou jako své vlastní teritorium, kam by neměli mít dospělí ani přístup.¹⁵

Z výše popsaných skutečností vyplývá naprosto jasně skutečnost další – náročnost dospívání vede k tomu, že mladí lidé bezděčně či i vědomě touží tento úkol nějak *odložit*. Nám starším se někdy zdá, že se toto ve zvýšení míře týká právě dorůstající generace, jako by se mezi mladými lidmi šířil jakýsi kult nezralosti. Toto je *generační moratorium*. Mladý člověk se

¹⁴ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2006, s. 221

¹⁵ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005, s. 348

„chytne“ něčeho, co jej naprosto uchvátí, vyplní veškerý jeho volný čas (např. již popisovaný útěk od složitosti světa, srov. str. 11) a oddálí nutnost rozhodovat se sám za sebe a žít jako dospělý člověk. Může to být koníček, členství v partě, sexuální promiskuita (nikoliv skutečný heterosexuální vztah), v horších případech pak dokonce vězení nebo život „na podpoře“. Samozřejmě ne každé podobné chování je hledáním moratoria, ale pokud je takto rozeznáno odborníkem, musí na to adekvátně reagovat jak rodiče, tak pedagogové. Sama cesta k dospělosti je v naší kultuře skutečně velmi dlouhá, ale vždy je to v první řadě osobní záležitost mladého člověka, a dojde-li na ní k nějaké rozhodující události, mnohdy ujde i pozornosti těch nejbližších. V naší kultuře bohužel nemáme již žádné zjevné rituály, které by symbolizovaly definitivní vstup do světa dospělých. U přírodních národů najdeme rituály předepsané pro dosažení dospělosti nebo pro různé úseky dospívání, v západní kultuře však zcela vymizely, což je škoda. Brání nám v tom strach z „náboženského nádechu“, z něhož a priori podezříváme každou obřadnost. Možná až naše společnost znovu objeví význam rituálů pro vývoj osobnosti, pro duševní zdraví a pevnost společenského řádu, budeme se třeba velmi snažit ritualizovat i ukončení učebního oboru či střední školy a dát větší vážnost rituálům při ukončení školy vysoké.¹⁶ Možná pak bude i méně častým jevem, že mladý člověk i po skončení vysoké školy či učebního oboru dál bydlí u rodičů (často i s partnerem či partnerkou), nechá se od nich obskakovat, popř. dál žít (tzv. mama hotel) a všemožnými způsoby se brání příchodu chvíle, kdy by měl založit a zabezpečit vlastní manželský svazek či rodinu.

Kapitola o současném vývoji adolescentů v našem společenském systému nás snadno může vést k závěru, že se již po generace vlastně nic nemění, protože určitými vývojovými etapami si mladý člověk prochází a bude procházet v každé době a v každém společenském řádu. Mění se však rozhodně podmínky tohoto vývoje. Oproti mé vlastní generaci či generaci mých rodičů se dnešnímu mladému člověku otevírají na poli profesního i osobního života možnosti, o jakých se nám mohlo v době našich středoškolských studií jen zdát. Proto bych se chtěla ve své práci dobrat i odpovědi na otázku, zda podmínky života dnešních mladých lidí stimulují je samé k nasazení pro kvalitu života nebo je vedou k pasivitě vyplývající z absence jasně čitelného řádu základních hodnot.

¹⁶ Srov. VÁCHA, M. *Modlitba argentinských nocí*. Brno: Cesta, 2011, s. 51-65

2. HODNOTY

2.1 Definice pojmu

Abychom se mohli pojmem hodnot zabývat, musíme jej nejprve definovat. Odborná literatura definuje pojem **hodnota** následujícím způsobem:

„Subjektivní ocenění nebo míra důležitosti, kterou jedinec přisuzuje určitým věcem, jevům, symbolům, jiným lidem aj.“¹⁷ nebo podle *Hartla* „hodnota je názor na to, co je žádoucí, dobré, a co nežádoucí, zlé; vlastnost, kterou jedinec přisuzuje určitému objektu, situaci, události nebo činnosti ve spojitosti s uspokojováním jeho potřeb, zájmů; hodnoty se vytvářejí a postupně diferencují v procesu socializace.“¹⁸

Pojem **hodnotový systém** pak znamená „hierarchicky uspořádaný soubor hodnot, který odráží reálné pořadí (důležitost) hodnot sdílených určitou skupinou populace v určitém období. Je zjišťován speciálními výzkumy, které objasňují např. rozdíly v hodnotových systémech (hodnotových orientacích) mladé generace a dospělých. Hodnotový systém současné české mládeže není soustavně popsán, avšak z dosavadních výzkumů je dokládáno, že se vlivem nových politických a ekonomických podmínek české společnosti výrazně odlišuje od stavu před r. 1989.“¹⁹

Pojem **hodnota** tedy představuje „specifickou psychickou kategorii, která tvoří poměrně stabilní trvalou strukturu osobnosti významnou pro individuální, sociální a historickou realizaci člověka.“²⁰ Hodnocení samo osobě vyjadřuje vztah člověka vůči realitě, kterou prožívá. Sám hodnotový systém člověka je souhrnem všech hodnot, které člověk uznává a které jej přitahují. Tento individuální hodnotový systém se může více či méně blížit hodnotovému systému skupiny, v níž člověk žije. Vzdálenost osobního a společenského hodnotového systému je měřítkem pro to, jak je člověk sociálně začleněn do společnosti, i měřítkem určité psychické vyrovnanosti či duševního zdraví. Sama hodnotová orientace

¹⁷ PRŮCHA, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009, s. 91 - 92

¹⁸ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2009, s. 62

¹⁹ PRŮCHA, J. *Pedagogický slovník*, str. 92

²⁰ ÇAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. Olomouc: Votobia, 2004, s. 343, ISBN 80-7220-195-6

člověka je výslednicí dlouhodobého výchovného a vzdělávacího působení rodiny a společenských institucí za působení objektivních podmínek práce a života člověka a v konkrétních sociálních situacích.²¹

2.2 Problém klasifikace hodnot

Potřebu systematického uspořádání existujících poznatků o hodnotách v psychologii lze částečně realizovat jejich zatříděním do obecnějších pojmových celků., což předpokládá stabilní kritéria klasifikace. Hodnoty a hodnocení lze uspořádat použitím obecných teoretických a metodologických kritérií.

Teoretická kritéria tvoří nejpočetnější skupinu v klasifikaci hodnot, přičemž zde máme tři dimenze formální klasifikace: objektivnost-subjektivnost, specifčnost-obecnost, relativnost-univerzálnost.

K uvedeným relacím náleží následující *kritéria dělení hodnot*:²²

1. *kdo je nositelem hodnot* – hodnoty se rozdělí na individuální, skupinové a univerzální
2. *původ hodnoty* – podle zdroje vzniku lze rozlišit hodnoty na individuální (ryze subjektivní kategorie) a institucionální (obecné normy chování)
3. *vztah k přirozenosti člověka a živočichů* – humanistický přístup považuje hodnoty za vlastnosti lidské přirozenosti, někteří autoři ale připouštějí, že i zvířata mohou mít vlastní prvky hodnot
4. *role hodnoty* – Aristoteles rozlišuje hodnoty jako prostředky a hodnota jako cíle, na což navázal Rokeach, který rozpracoval klasifikaci cílových a instrumentálních hodnot
5. *pozice v hierarchii* – příkladem je Maslowova hierarchie potřeb (níže postavené D-hodnoty a výše postavené B-hodnoty), kdy nejvyšších hodnot nelze definitivně dosáhnout a jejich význam je v realizaci určitého celoživotního projektu. Velký důraz na utváření a tvorbu hodnot klade rovněž V. E. Frankl, který tvrdil, že uskutečňování hodnot naplňuje základní lidské potřeby, z nichž nejvyšší je potřeba smyslu života.

²¹ PAVLAS, I. *Hodnotová orientace v adolescenci*. V POSPÍŠIL, J. – ROUBALOVÁ, M. *Mládež a hodnoty 2007*. Univerzita Palackého v Olomouci: Olomouc, 2008, str. 136, 1.vydání, ISBN 978-80-224-2142-1

²² CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. Olomouc: Votobia, 2004, s. 357, ISBN 80-7220-195-6

Frankl rozlišuje 3 kategorie hodnot: *tvůrčí*, pomocí nichž vytváříme materiální hodnoty, *zážitkové* (pohyb, vnímání lásky) a *postojové*, které se uplatňují ve vztahu.

6. *stupeň obecnosti* – podle tohoto kritéria jsou některé hodnoty pouze specifickými preferencemi (James Davis – hodnota představuje postoj určující některou věc jako žádoucí či nežádoucí)
7. *podstata hodnoty* – podle neobecnější podstaty lze hodnoty rozdělit na normativní standardy chování, které souvisí s prospěšností kolektivu a nabádají jedince, aby plnil jako člen společnosti úkol, který je třeba plnit, a hodnoty směřující k naplnění existence.
8. *funkce lidských hodnot* – kdy hodnoty rozlišíme na adaptující- zprostředkují přizpůsobení se novým podmínkám, ochranné, poznávací a sebeaktualizující (hodnoty růstu).
9. *obsah hodnoty* – z hlediska konkrétního obsahu je možno dělit hodnoty na normativní (orientační činitele chování), na hodnoty zdůrazňující individuální a sociální žádoucnost a na preference, které působí selektivně na chování.
10. *oblast směřování hodnot* – posuzuje hodnoty podle typu dobra, výsledkem jsou kategorie morálních, estetických, náboženských a jiných hodnot.
11. *intenzita projevu hodnoty* – rozlišuje hodnoty na explicitní a implicitní (určovány kvalitou interakce mezi člověkem a společností i zkušenostmi vlastnostmi jedince), manifestní a latentní (sociální zaměřenost jedince proti nezdravým činitelům osobnosti), aktuální a potencionální (rozhoduje časový rozměr hodnoty).
12. *stupeň vědomosti* - určuje hodnotu buď jako vědomou, nebo jako nevědomou. Pokud převažují hodnoty vědomé, jsou důkazem cílevědomé aktivity vyspělého a duševně zdravého jedince, naproti tomu výskyt nevědomých hodnot najdeme u dětí, nevyvinutých osobností a rovněž u psychopatologických stavů.
13. *stupeň zakotvenosti* – určením tohoto stupně lze odlišit povrchovou (deklarovanou) hodnotu od pravdivé (autentické) hodnoty.
14. *umístění hodnoty* – rozlišuje subjektivní hodnoty (důraz na vnitřní původ, zdroj a dynamiku) a objektivní hodnoty (souvisí s vnějšími vlastnostmi, cíly a normami jednání).
15. *stupeň vzdálenosti hodnoty od osoby* – konkrétní hodnoty, kde převládá citový vztah k blízkým obsahům, objektům a pojmům, a abstraktní hodnoty související se vzdálenými obsahy a cíli (srov. bod 1 a 2).

16. *modalita účinku* – pozitivní a negativní hodnoty, progresivní a regresivní hodnoty související s duševním zdravím jedince.
17. *časová dimenze* – z časového hlediska je možné hodnoty dělit na minulé (důraz na zkušenost a kontinuitu), současné (aktuální zájmy a postoje) a budoucí (ideály, cíle a záměry).
18. *způsob přístupu ke skutečnosti* – rozlišení na ontologické, teleologické a nomologické vlastnosti jevů a také jejich velikost a intenzitu
19. *deduktivní v. induktivní přístup* – deduktivní přístup vychází z názoru, že hodnoty se manifestují v chování a je možno je objektivně pozorovat a měřit, induktivní přístup je cestou tvoření úsudku o předmětu a zkoumání metodou pozorování
20. *způsob operacionalizace hodnot* – rozlišuje pozice a funkce hodnoty ve výzkumném procesu, kdy hodnoty mohou být určeny jako nezávislé, zprostředkující nebo závislé proměnné
21. *velikost hodnoty* – rozlišuje hodnoty dle předem určené míry nebo stupnice, např. dva předměty téhož druhu, z nichž jeden má větší hodnotu než druhý
22. *intenzita hodnoty* - toto kritérium je zaměřeno na určení výše hodnoty a je důležité pro empirické zdůvodnění koncepce o hierarchii hodnot

2.3 Uspořádání hodnot

Současná axiologie pojednává o syndromech hodnot, tedy tendencích hodnot sjednocovat se do obecnějších a složitějších strukturálních a dynamických celků. Princip strukturálního uspořádání označuje dva typy organizace hodnotového systému: vertikální a horizontální uspořádání hodnot. Koncepce vertikálního uspořádání hodnot se promítá zejména od učení o subordinaci motivů a potřeb (Maslowova hierarchie potřeb) nebo o hierarchii postojů. Vyskytují se však i jiné situace a ty problematizují absolutní platnost principu hierarchického uspořádání hodnot. Takovým momentem je existence horizontálního uspořádání hodnot umožňující simultánní determinace chování hodnot stejné řady a podobného stupně žádoucnosti. Příkladem je tendence k seskupování *cílových a instrumentálních hodnot* do větších strukturálních celků.²³ Tendence k vzájemnému přitahování a odpuzování hodnot potvrdil právě výzkum hodnotové orientace dospívajících lidí v české společnosti, který ukazuje, že hodnoty neexistují jako izolované kategorie, ale tvoří větší dynamické celky.

²³ CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. Olomouc: Votobia, 2004, s. 366 -367

Pokud se hodnoty vzájemně přitahují, lze předpokládat, že přítomnost jedné hodnoty povede k výskytu jiné hodnoty, která je s ní příbuzná z funkčního hlediska. Např. se objevilo dynamické seskupení sdružující cílové hodnoty jako Přátelství, Moudrost a Sebeúcta či seskupení hodnot Pohodlný život, Vzrušující život a Pocit úspěšnosti. Podobně tomu bylo i s instrumentálními hodnotami, kde se seskupily hodnoty jako Schopnost a Ctižádostivost či Sebeovládání a Zodpovědnost.

Absolutní platnost principu hierarchického hodnotového řádu problematizuje sama podstata pojmu hierarchie. Psychologie chápe často pojem hierarchie dogmaticky jako stabilní a uspořádaný systém pozic a vztahů mezi prvky celku. Všechny vývojové, sociální i historické vlivy však relativizují pojem statickosti uvnitř systému hodnot a zdůrazňují nutnost neustálých strukturálních změn. Pojem hierarchie je tak pouze označením způsobu vnitřní organizace celku a nikoliv univerzální princip definitivního upořádání jednotlivých hodnotových složek.

Z uvedených výčtů je zřejmé, že sama klasifikace hodnot je velmi komplikovaný problém, což značně ztěžuje už samotné pojetí našeho výzkumu, neboť je nutné si vybrat konkrétní itinerář hodnot s vědomím, že jedna klasifikace nikdy nebude zcela dostačující.

3. VOLNÝ ČAS

3.1 Definice pojmu

Abychom mohli popsat alespoň některé aspekty týkající se pojmu **volný čas**, musíme napřed tento pojem definovat. *J. Průcha* definuje volný čas takto:

„Čas, se kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku).²⁴

Břetislav Hofbauer jej definuje následně: „Volný čas (ang. leisure time) je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život.“²⁵

Oblast volného času v sobě tedy (podle obou uvedených definicí) zahrnuje odpočinek, rekreaci, zábavu, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání, dobrovolnou veřejně prospěšnou činnost a časové ztráty s těmito činnostmi související.²⁶ Volný čas je tedy časem, který člověku umožňuje svobodnou volbu činností. V negativním pojetí jej můžeme definovat jako čas zbývající po splnění rozmanitých povinností, v pozitivním pojetí jako čas nezávislého rozhodování se pro konkrétní činnosti, které nás baví, přináší radost a uvolnění a můžeme a chceme je dělat.

3.2 Možnosti organizace volnočasových aktivit

Čas je základní dimenzí, jistotou, ale také šancí lidského života. V jeho průběhu se člověk setkává s příznivými i negativními vlivy a podmínkami, které jeho vlastní prožívání někdy stimulují a jindy brzdí nebo přímo znemožňují. Všechny tyto aspekty jsou pro člověka výzvou, se kterou se musí stále znovu a znovu vyrovnávat. Časové vymezení lidského života

²⁴ PRŮCHA, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009, s. 92

²⁵ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004, s. 13

²⁶ HÁJEK, B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha, Portál, 2008, s. 66

předpokládá a vyžaduje, aby člověk aktivně usiloval o co nejlepší a nejsmysluplnější zhodnocení času svého života.

Každý příslušník naší společnosti vstupuje během svého života do různého prostředí, kde se volnočasových aktivit nejen účastní, ale získává zde praktické zkušenosti i teoretické informace. Tak se učí poznávat, spojovat a vzájemně vyvažovat jejich různé stránky a nacházet ve volnočasových aktivitách i možnosti, které jednak podpoří jeho vstup do nových oblastí zájmových či veřejně prospěšných aktivit a jednak uspokojí jeho různé potřeby či rozvinou jeho zájmy. Tím vším je nebo může být volný čas pro kohokoliv z nás. Dosavadní i současný vývoj přináší všechny předpoklady k tomu, aby se volnočasové aktivity stávaly významných životním činitelem. Tento činitel je již dnes velmi důležitou součástí rozvoje osobnosti, je vlastní dnešnímu člověku každého věku, sociálního začlenění a životních ambicí.

Specifickou zvláštností volného času dětí a mládeže je to, že z výchovných důvodů je žádoucí jeho pedagogické ovlivňování.²⁷ Ani děti, ani mládež ještě nemají dostatek zkušeností, k tomu, aby se orientovali ve všech oblastech zájmových činností, potřebují citlivé vedení. Míra ovlivňování volného času samozřejmě závisí také na věku dětí, jejich mentální i sociální vyspělosti a na charakteru výchovy. Volný čas dětí a mladých lidí tedy zcela oprávněně přitahuje velkou pozornost. Znamená pro ně nejen dlouhodobou perspektivu života a výchovy, ale také způsob a šanci k jejich rozvoji a seberealizaci. Je třeba, aby každý příslušník mladé generace postupně poznával, jak přistupovat ke svému volnému času dnes i později v dospělosti. Současní mladí lidé přistupují k volnočasovým aktivitám různými způsoby:²⁸

- jsou plně zainteresováni na zhodnocování svého volného času, uspokojují své zájmy a využívají podněty, které přicházejí buď od nich samých, nebo z různých prostředí
- s volnočasovými aktivitami a institucemi vstupují do příležitostných podnětných vztahů, ale také do menších či větších konfliktů, které tím oslabují žádoucnost výsledků těchto aktivit

²⁷ PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 13

²⁸ HÁJEK, B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha, Portál, 2008, s. 8

- pozitivní volnočasové aktivity je vůbec neoslovují ani nemotivují, takže k nim zůstávají hluší a míjejí se s nimi ke své vlastní škodě

Každým uskutečňováním volnočasových přání, ambicí a zájmů a samozřejmě hodnocením jejich výsledků si účastníci volnočasových aktivit ověřují své vlastní síly a schopnosti. Tím získávají novou a rozšiřující se možnost učinit z těchto aktivit trvalou a významnou součást života a rozvoje své osobnosti.

Do proměn volnočasových aktivit zasahuje v současném společenském období především *evropský integrační proces a celosvětová globalizace*. Na jedné straně jsou zde **pozitivní vlivy** tohoto vývoje, jako je např. rozvoj mezinárodní spolupráce se zachováním specifík jednotlivých zemí a regionů či možnost přijímat a uplatňovat společné hodnoty a vyměňovat si zkušenosti z jejich osvojování. Na straně druhé však vidíme průvodní **negativní vlivy**, jako je rychlý rozvoj různých druhů závislostí a negativních jevů (drogy, šikana, xenofobie, rasismus) a také jev, kdy je mladá generace z důvodu veliké vytíženosti rodičů pracovními problémy či v důsledku jejich faktického nezájmu ponechána „sama sobě“ a jejím skutečným potřebám je věnována pouze okrajová pozornost.

3.3 Způsoby trávení volného času

Volnočasové aktivity především podporují rozvoj jedinců a jejich skupin založených **na zájmu**. Tím se oslabuje jak možnost pouze jednostranné individualizace jedince, tak možnost manipulace, kterou se v totalitním režimu vyznačovaly masové organizace. Samozřejmě snaha rozvíjet individuální, často velmi specializované zájmy a nadání je naprosto oprávněná, ale může vyvolávat nebezpečí vylučnosti a měla by být vyvažována rozvíjením mezilidských vztahů při konkrétní spolupráci. Společenské předpoklady a možnosti realizovat volný čas pozitivně jsou dnes v různých sociálních prostředích značně rozrůzněné a stále se dále diferencují. Příčinou jsou různé životní podmínky lidí, důsledkem pak sociální vylučování jak uvnitř samotných zemí, tak mezi regiony a kontinenty. Různé vlivy národnostních, sociálních a náboženských předsudků jsou dnes příčinou nejen sociálního vylučování, ale také přímo agrese vůči jednotlivcům i celým sociálním skupinám. V těchto souvislostech vzrůstá význam multikulturní výchovy, která vyžaduje vzájemný respekt ke společným

demokratickým zásadám jak od většinové, tak od menšinové populace, a klade nárok na oboustranně citlivé přístupy, které se promítají také do realizace volného času.

Volný čas je tedy dobou, kterou má člověk pro *činnosti sebevytvářející a sebeurčující*. Je to čas pro odpočinek a zábavu, rozvoj zájmové sféry, zlepšení kvalifikace i účast na veřejném životě. V některých případech se uplatňuje i termín „**polovolný čas**“²⁹, kam můžeme řadit aktivity, které přinášejí radost a současně nějaký případný užitek (zahrádkaření, kutilství, ruční práce).

Obsahy a způsoby volnočasových aktivit diferencují a pronikají mezi všechny vrstvy společnosti. Stále více je patrné, že samy o sobě jsou východiskem všestranného rozvoje osobnosti a stejně tak formování společenských vztahů a vůbec utváření dalších předpokladů pro uplatnění mladého člověka v dospělosti. Vždy však vycházejí z dobrovolného rozhodování účastníka, zda do volnočasových aktivit chce vstoupit a jakým způsobem se jich chce účastnit. Systém volnočasových aktivit je svým způsobem součástí politického uspořádání společnosti a celospolečenských procesů, které podstatně přispívají k jeho rozvoji. Politický systém vždy spoluvytváří určitou variantu společenského systému – nebo tomu naopak brání. Má tedy vliv i na pojetí a podobu volného času mládeže, protože volnočasové instituce zajišťující realizaci určitých druhů aktivit přijímají dané politické dokumenty i legislativní opatření.

Konkrétní zájmy jsou nejčastěji vyvolány potřebami, a i když s nimi nemusí být totožné, je mezi nimi stálý oboustranný vztah. Zájmy se rozvíjí na základě existujících potřeb, a pokud umožní jejich uspokojování, ovlivňují zároveň charakter a vznik potřeb dalších.

3.4 Kategorizace zájmových činností

Zájmy můžeme dělit:³⁰

- 1) *podle úrovně činnosti* – zájmy aktivní a receptivní. Aktivním zájmem je taková činnost, při které jedinec sám vyvíjí činnost a produkuje nějaké hodnoty, předmětem svého zájmu se tedy zabývá aktivně – např. zpívá, kreslí, hraje hokej. Naproti tomu

²⁹ HÁJEK, B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha, Portál, 2008, s. 11

³⁰ volně podle HÁJEK, B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha, Portál, 2008, s. 166 - 167

zájmy receptivní jsou ty, při nichž se aktivita redukuje na vnímání předmětu zájmu – např. sledování filmových představení. Zde ovšem vždy existuje nebezpečí pasivity a konzumního vztahu.

- 2) *z hlediska intenzity zájmu* – zde určujeme kvalitu zájmu, můžeme tedy rozlišit zájmy hluboké, které jedince silně ovlivňují, rozvíjejí poznání, dovednosti i citový život, a zájmy povrchní, které většinou všechny tyto aspekty postrádají.
- 3) *z hlediska časového trvání* – trvalé zájmy x krátkodobé, dočasné či přechodné zájmy
- 4) *podle stupně koncentrace na předmět zájmu* – jednostranné a mnohostranné
- 5) *z hlediska společenských norem* – zájmy žádoucí, tedy chápané jako hodnotné, a zájmy nežádoucí, které se neslučují s obecně platnými společenskými či právními normami. Zde je jednoznačně prokázáno, že výchova ke zdravému a společensky žádoucímu využívání volného času již od dětství je efektivnější a levnější než následná převýchova již narušených jedinců.

Zájmové činnosti bývají z organizačních důvodů i z důvodů pracovních náplní profesionálních pedagogů děleny do zájmových oblastí, avšak přesnou hranici mezi nimi nelze jednoduše vést, protože vždy existuje několik zájmových činností, které nelze jednoduše zařadit. Zde můžeme tedy rozeznat následující zájmové oblasti:

- *rukodělné činnosti* rozvíjející zejména manuální dovednosti a jemnou motoriku – např. práce s různými materiály, hry se stavebnicemi, šití, vyšívání, vaření.
- *technické činnosti* – pěstují konstrukční dovednosti a technickou představivost a v neposlední řadě smysl pro přesnost, např. modelářství, radiotechnika apod.
- *přírodovědná zájmová činnost* – pěstuje vztah k přírodnímu prostředí a jeho ochraně, např. rybářství, ekologie, chovatelé
- *esteticko-výchovné činnosti* – formují u dětí vztah k estetickým hodnotám, rozvíjejí fantazii a kreativitu i emocionální složku osobnosti, např. výtvarné činnosti, hra na hudební nástroj, tanec, divadlo, film
- *tělovýchova a sport* – přispívají zejména k fyzické zdatnosti jedince, ale i k rozvíjení sebepoznávání, tolerance, smyslu pro fair play a psychické odolnosti vůči stresu, jako např. lehká atletika, sportovní hry i základní tělesná výchova. Tyto činnosti však mohou zejména při necitlivém vedení soutěživosti podporovat agresivitu či jednostranné zaměření na osobní výkon.
- *turistika* – spojuje v sobě činnost přírodovědnou, společenskou i tělovýchovnou

- *společenskovední zájmová činnost* – rozšiřuje poznatky o společnosti, její historii, tradicích, ale i jazykové znalosti, např. zájmové jazykové vzdělávání, filozofie, historie, folklor, sběratelství
- *PC* je samostatnou kapitolou zájmových oblastí, je to nejrychleji se rozvíjející zájmová oblast, která na jedné straně vybavuje děti počítačovými dovednostmi a rozvíjí logické uvažování např. při programování, ale na straně druhé s sebou přináší hrozbu návyku a závislosti na virtuálním světě.

3.5 Organizační formy zájmových činností

Zájmová činnost sama je obsahem nabídky školských zařízení zájmového vzdělávání a dalších subjektů, které jsou schopny naplňovat volný čas dětí. Tato činnost bývá buď *pravidelná* (konkrétní činnost zájmových útvarů) nebo *příležitostná* (exkurze, besedy, olympiády apod.). Tato zařízení vytvářejí podmínky jednak pro *skupinovou činnost* (kroužky, soubory, kluby, oddíly), ale též pro uspokojování individuálních zájmů (střediska pro volnočasové aktivity dětí a mládeže). Některé činnosti jde realizovat i *hromadnou formou* (festivally, slavnosti či sportovní akce). Děti a mládež se zájmovým činnostem mohou věnovat buď v organizované formě pod přímým vedením pedagoga (kroužky, soubory, oddíly...), nebo se věnují spontánním činnostem v zařízeních, která nabízí pouze podmínky a prostředí (herny, internetové kavárny, nízkoprahové kluby, volně přístupná sportoviště...), kdy pedagog činnosti ovlivňuje jen nepřímě – motivuje a sleduje aktivity, popř. zasahuje při ohrožení zdraví či bezpečnosti. Řízená zájmová činnost může probíhat ve formálně ustanovených skupinách nebo individuálně a může mít i charakter výuky, např. zájmová výuka hry na hudební nástroj, přičemž ve školských subjektech je podmínkou úspěšné práce právě organické prolínání skupinového a individuálního působení. Výchovně – vzdělávací zařízení mají také možnost v době mimo vyučování vyrovnávat rozdíly mezi nestejnými materiálními i psychologickými podmínkami v rodinách.³¹ Tak mohou pomoci dětem z méně podnětného nebo konfliktního prostředí k utváření bohatých a žádoucích sociálních vztahů.

³¹ PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 40

3.5.1 Zájmové útvary, ve kterých je organizována pravidelná zájmová činnost:

- 1) *kroužek* – menší zájmový útvar zaměřený zejména k vnitřnímu obohacení členů – rybářský, modelářský, čtenářský
- 2) *soubor* – zájmový útvar, jehož činnost směřuje k veřejné produkci výsledků činnosti – taneční, pěvecký, divadelní. Zpravidla má pevnější strukturu a více členů než kroužek.
- 3) *klub* – zájmový útvar s volnější organizační strukturou – např. filmový klub či fanklub
- 4) *oddíl* – užívá se u tělovýchovných nebo turistických útvarů (skauti), je součástí většího organizačního celku, má charakter kroužku
- 5) *kurz* – útvar s vymezenou délkou trvání, většinou kratší než 1 rok, směřuje k osvojení určitého množství vědomostí či dovedností (počítačový kurz, vaření). Je možné jej organizovat i jako řadu kurzů v průběhu roku, které po sobě následují a tematicky navazují.

3.5.2 Motivace k aktivitě v zájmových útvarech

Podmínkou aktivit v zájmových oblastech je vyvolat nebo zvýšit zájem účastníků, tedy uspokojit jejich specifickou potřebu, ať už je to potřeba poznání, seberealizace, sdělení či uznání. Základním znakem potřeby je nedostatek nebo naopak přesycení. Přirozenou lidskou snahou je uvést stav do rovnováhy, tedy i zájmovými aktivitami - např. kompenzace školních neúspěchů úspěchem v konkrétní zájmové činnosti, např. ve sportu). Správné pedagogické motivování zaměřuje činnost k dosažení zamýšleného výsledku, tedy uspokojení vyvolané či navozené potřeby. **Motivace** má tedy nejen vyvolat potřebu, ale současně ukázat cestu, jak ji uspokojit. Motiv má vyvolat určité chování, udržovat aktivitu a zaměřovat činnost konkrétním směrem. Pro volbu zájmových aktivit mládeže z hlediska vedoucího je nutná nejen navozující motivace, ale znalost osobních vlastností mladého člověka, jeho aktuálního subjektivního stavu, naučených schémat jeho jednání, množství a povahy jeho předchozích zkušeností a upozornění na způsob překonávání obtíží a překážek.

Motivace tedy:

- *aktivizuje* – musí být vždy přiměřená
- *reguluje* - určuje, co se má mladý člověk naučit, zvládnout, udělat, jaké postupy použít
- *posiluje* žádoucí chování

Úkolem vedoucího je udržovat motivaci na odpovídající úrovni a rozvíjet prvky, které by se měly prolínat každým pedagogickým působením: výchova sociálních kompetencí, posilování prvku participace na dělení sociální skupiny, ovlivňování činnosti, přinášení podnětů k jejímu obohacení a v neposlední řadě vedení k tomu, aby jedinec dokázal nést podíl odpovědnosti za celou skupinu a výsledky její činnosti. Motivace směřuje k zaujetí sociální role zájemce o činnost v zájmové oblasti, k jejímu bezprostřednímu uspokojení, navozuje roli člena zájmového útvaru s vnitřními vazbami a kontakty uvnitř skupiny. Členství v sociální skupině zájmového útvaru neslouží jen k momentálnímu uspokojení zájmu člena v dané zájmové činnosti, ale mělo by být pro něj příležitostí k navazování nových sociálních kontaktů a přátelství, k zaujmutí určitého společenského postavení ve skupině, k úspěchu, ocenění a úspěšného rozvíjení se v oblastech, pro které má tento konkrétní člověk dispozice.

Příznivější atmosféra je vždy v zájmových skupinách založených na spolupráci členů než ve skupinách založených na permanentní soutěživosti mezi členy. Jedinec si vždy volí raději osoby, které mu pomáhají či mohou pomáhat, než ty, které mu odporují nebo jsou přímo postaveny proti němu. Nejlepší motivací vůbec je vždy radost z činnosti, zájem o činnost samu, viditelný výsledek, který motivuje k další činnosti, úspěch v konkrétní aktivitě, též zvědavost, participace na činnosti skupiny, zdravá soutěživost. Naopak výtky, zaměření na chybu při hodnocení, zesměšnění a ironie jsou výraznými anti-motivačními činiteli.

Všechna fakta uvedená v úvodních třech kapitolách vedou nutně k otázce, zda se současná dospívající generace, která má k dispozici téměř neomezené možnosti výběru vzdělávacích i volnočasových činností, může vůbec profilovat v nějakém konkrétnějším hodnotovém systému souvisejícím navíc s tím, jaké aktivity ve svém životě preferují. Pokusím se dále na tuto otázku odpovědět.

4. VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ – HODNOTY A VOLNÝ ČAS SOUČASNÉ DOSPÍVAJÍCÍ GENERACE

4.1 Stanovení výzkumného problému

Vzhledem k faktu, že hodnoty i způsob využívání volného času představují sféru osobnostních charakteristik a osobních aktivit, zahajujeme výzkum s *předpokladem*, že existuje vzájemný úzký vztah mezi hodnotovou orientací dětí a mládeže a způsobem, jakým prožívají svůj volný čas. *Cílem* mého výzkumu je tedy zjistit, zda skutečně existuje souvislost mezi preferovanými hodnotami a způsobem trávení volného času oslovených respondentů. Cíl výzkumu můžeme tedy konkrétně definovat formou *dvou základních výzkumných otázek*:

Otázka 1: Existuje souvislost mezi preferencemi respondentů v oblasti cílových hodnot a způsobem trávení jejich volného času?

Otázka 2: Existuje souvislost mezi preferencemi respondentů v oblasti instrumentálních hodnot a způsobem trávení jejich volného času?

Do výzkumu vstupujeme s *předpokladem*, že se podaří prokázat souvislost mezi hodnotovým systémem a způsoby prožívání volného času respondentů.

4.2 Metodologie výzkumu

Pro zkoumání vzájemných vztahů hodnot a volného času u mládeže byla vzhledem ke stanovenému výzkumnému problému zvolena *kvantitativní metodologie*. Jelikož jsem při stanovení hypotéz vycházela ze tří okruhů zjišťovaných dat - osobních údajů respondentů, hodnotové orientace měřené pomocí preferencí v rámci itineráře hodnot a prožívání volného času, bylo nutno získat tato potřebná data od respondentů. Pro jejich získání jsem zvolila formu dotazníku. Základním souborem pro prováděný výzkum byli studenti středních škol (s omezením na oblast východu Čech a Moravy). Sestavený dotazník obsahoval uvedené tři okruhy otázek:

1. *personálie a osobní situace* - pohlaví, věk, škola, kraj, velikost obce (místo školy), charakter školy (sekulární, církevní), rodinná situace, sourozenecká konstelace, vzdělání rodičů a důvěrná osoba v rodině

2. *hodnotová orientace* - mírně upravený standardní itinerář cílových a instrumentálních hodnot podle M. Rokeacha.³² Rokeachovy itineráře hodnot jsem doplnila o podle mého názoru důležité hodnoty *věčného života* v oblasti cílových hodnot a *víry* v oblasti hodnot instrumentálních. Vznikla skupina 19 cílových a 19 instrumentálních hodnot. Při měření jsem nevyužívala obvyklého seřazení hodnot podle osobních preferencí, nýbrž určení osobní preference u každé hodnoty na škále 1 - 10, což mi poskytlo podstatně bohatší soubor informací o respondentech.

3. *volný čas* - volné odpovědi v dotazníku později zpracované do strukturovaného číselníku volnočasových aktivit.³³

Dotazníky byly distribuovány do středních škol v celkem pěti krajích (Pardubický, Vysočina, Jihomoravský, Olomoucký a Moravskoslezský) semi-stratifikovaným způsobem - školy byly vybírány tak, aby reprezentovaly různé typy a druhy škol v různě velkých obcích ve všech krajích.

Výzkumu se zúčastnilo celkem 1630 respondentů, z toho 689 (42.27%) chlapců a 941 (57.73%) dívek.

³² Srov. ROKEACH, M. *Political and Religious Dogmatism: An Alternative to the Authoritarian Personality*. Washington: American Psychological Association, 1956. Srov. CRESWELL, J. W. *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research*. 2. vyd. Upper Saddle River: Pearson, Merrill Prentice Hall, 2005, s. 153 - 156; srov. také BLACK, T. R. *Doing Quantitative Research in the Social Sciences*. London: Sage, c1999, s. 226 - 227.

³³ Srov. K vytvoření číselníku jsem použila podstatně upravené Deweyho desetinné třídění. Aktivit tak bylo možno přirozeně shlukovat do 10 základních kategorií a 90 podkategorií.

*Tabulka 1 – seznam škol, které se zúčastnily výzkumu*³⁴

Kraj	Název školy
Pardubický	Odborné učiliště a praktická škola Chroustovice
Pardubický	Gymnázium Suverénního řádu maltézských rytířů ve Skutči
Pardubický	Střední zdravotnická škola Svitavy
Pardubický	Hotelová škola Bohemia, Chrudim
Pardubický	Sportovní gymnázium Pardubice
Vysočina	Gymnázium Velké Meziříčí
Vysočina	Biskupské gymnázium Žďár nad Sázavou
Olomoucký	Sigmundova střední škola strojírenská Lutín
Olomoucký	Gymnázium Uničov
Olomoucký	Konzervatoř Evangelické akademie Olomouc
Moravskoslezský	Střední škola zemědělství a služeb město Albrechtice
Moravskoslezský	Střední pedagogická škola svaté Anežky České Odry
Moravskoslezský	Církevní konzervatoř Opava
Moravskoslezský	Střední škola technických oborů Havířov
Moravskoslezský	Matiční gymnázium Ostrava
Jihomoravský	Integrovaná střední škola Sokolnice
Jihomoravský	Střední odborná škola zahradnická Rajhrad
Jihomoravský	Masarykova škola práce Letovice
Jihomoravský	Střední zdravotnická škola Znojmo
Jihomoravský	Cyrilometodějské gymnázium a Střední odborná škola pedagogická Brno

³⁴ V kraji Vysočina bylo původně vybráno celkem 5 středních škol, avšak vzhledem době výzkumu (červen) byly na některých odborných školách třídy od 2. ročníku výše již na odborné praxi a nebylo tím pádem možno z těchto škol získat dostatečně pestrý vzorek respondentů.

Tabulka 2 – struktura výběru podle krajů

	chlapec	dívka	Celkem
Jihomoravský	176 (10.80%)	267 (16.38%)	443 (27.18%)
Moravskoslezský	143 (8.77%)	247 (15.15%)	390 (23.93%)
Olomoucký	136 (8.34%)	74 (4.54%)	210 (12.88%)
Pardubický	163 (10.00%)	208 (12.76%)	371 (22.76%)
Vysočina	71 (4.36%)	145 (8.90%)	216 (13.25%)

Tabulka 3 – struktura výběru podle věku a pohlaví

	15	16	17	18	19	20	21	22	23
chlapec	41 2,59%	199 12,56%	204 12,87%	122 7,70%	61 3,85%	24 1,51%	3 0,19%	3 0,19%	1 0,06%
dívka	78 4,92%	268 16,91%	284 17,92%	208 13,12%	53 3,34%	19 1,20%	7 0,44%	1 0,06%	6 0,38%
Celkem	119 7,51%	467 29,46%	488 30,79%	330 20,82%	114 7,19%	43 2,71%	10 0,63%	4 0,25%	7 0,44%

V tabulce jsou zobrazeny pouze počty respondentů, kteří svůj věk a pohlaví v dotazníku uvedli.

Tabulka 4 – struktura výběru podle typu školy

sekulární	1125
škola	(68.64%)
církevní	514
škola	(31.36%)
Celkem	100%

4.2.1 Metaanalýza dat - hodnoty

Jelikož počet proměnných reprezentujících hodnotovou orientaci (2 x 19 proměnných) není prakticky použitelný pro ověřování hypotéz, museli jsme přistoupit k určité redukci dat a vytvoření jedné proměnné pro cílové a jedné proměnné pro instrumentální hodnoty reprezentující daný hodnotový typ člověka. Zobrazení 19 hodnot do jedné proměnné ovšem předpokládalo vytvoření omezeného množství typů osobností z pohledu hodnotové orientace.

Pro určení typologie jsme zvolili faktorovou analýzu³⁵, přičemž extrakce faktorů byla provedena metodou analýzy hlavních komponent (PCA)³⁶ a faktory byly rotovány prostou varimaxovou rotací. Zobrazení hodnotových struktur do hodnotových typů jsme provedli výpočtem váženého průměru hodnot pro každý z faktorů - typů a do výsledné proměnné charakterizující respondenta jsme postoupili maximální z vypočtených hodnot.

4.2.2 Metaanalýza dat – volný čas

V oblasti volnočasových aktivit nám metaanalytický nástroj určující shluky vytváří jednak sama povaha činností (jejich faktická podobnost) a jednak jejich zařazení do vytvořeného číselníku hodnot. Shluky, které vstupují do statistického ověřování, jsou tvořeny na úrovni stovek a vytvářejí tak deset kategorií volnočasových aktivit - viz obrázek 3.

4.2.3 Ověřování hypotéz

Základní hypotézu jsme byli nuceni kvůli užití dvou itinerářů hodnot rozdělit na dvě hypotézy - zvláštní pro cílové a instrumentální hodnoty - a jejich vztah k volnočasovým aktivitám jsme ověřovali pomocí standardního testu dobré shody χ^2 pro kontingenční tabulku.³⁷ Pro zjištění statistické významnosti jednotlivých položek kontingenční tabulky (tedy konkrétních vazeb mezi hodnotovými typy a kategoriemi volnočasových aktivit) jsme vypočetli z-skóre. Testování hypotéz jsme prováděli na hladině významnosti 0,05. Pro z-skóre platí obecně přijímané pravidlo, podle něhož 0 znamená nezávislost, + nebo - závislost na hladině významnosti 0,05, ++ resp.-- závislost na hladině významnosti 0,01 a +++ resp. --- závislost na hladině 0,001.

³⁵ Srov. HENDL, J. *Přehled statistických metod zpracování dat*. Praha: Portál, 2004, s. 474 - 485

³⁶ Srov. tamtéž, s. 468 - 473

³⁷ Srov. CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007, s. 76 - 78

4.3 Získané údaje

Z již dříve stanovené věcné hypotézy nám tedy dále vyplývají konkrétní statistické hypotézy. K již formulovanému výzkumnému předpokladu lze formulovat *nulovou a alternativní hypotézu*:

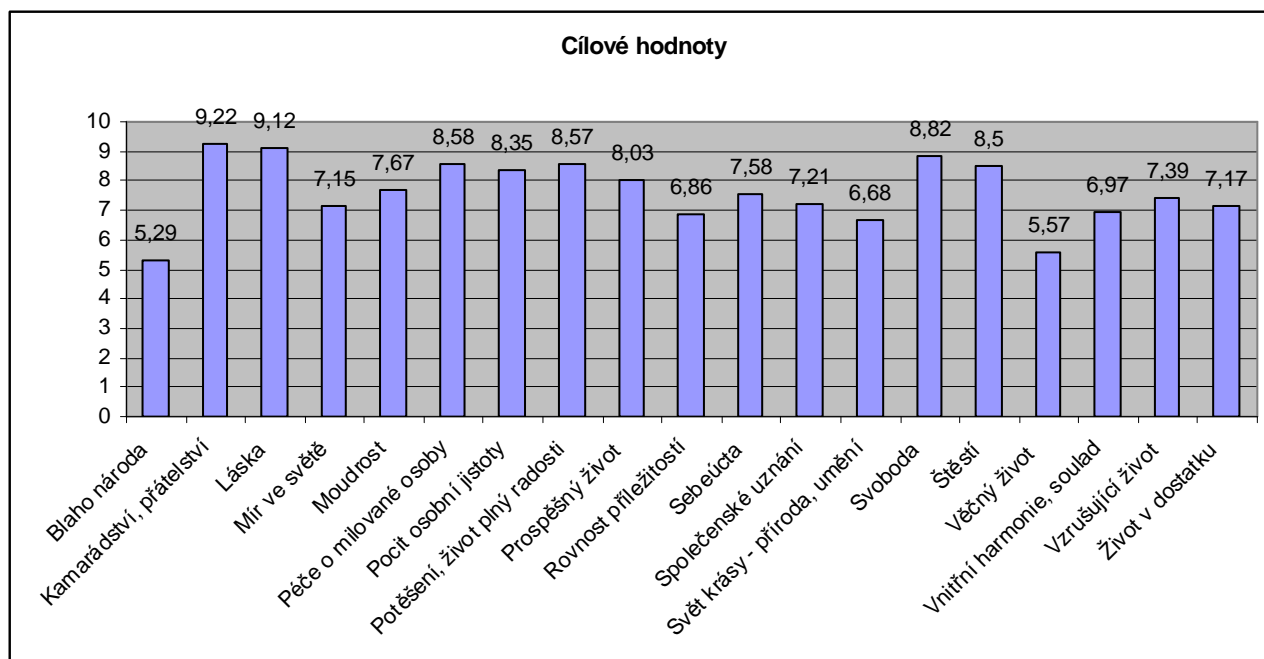
H₀: Mezi hodnotovými preferencemi a způsobem trávení volného času současné dospívající generace neexistuje žádný prokazatelný vztah.

H_A: Nelze vyloučit, že mezi hodnotovými preferencemi a způsobem trávení volného času současné dospívající generace existuje významná souvislost.

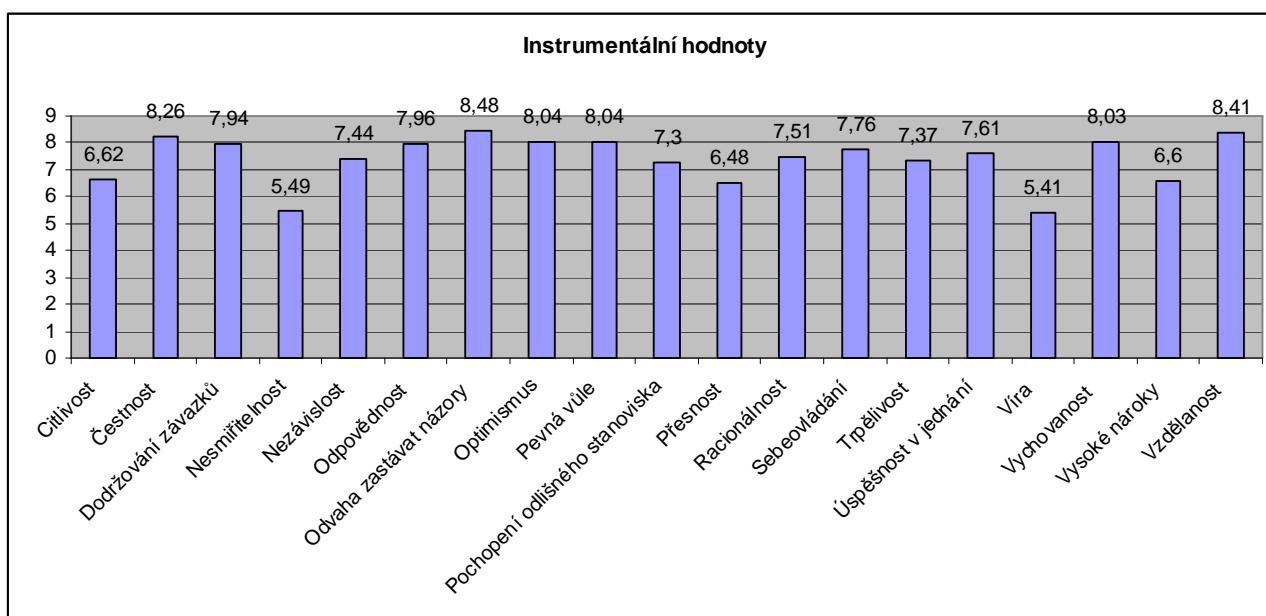
4.3.1 Získaná data – hodnoty

V oblasti preferovaných hodnot jsme zjistili průměrné preference u jednotlivých hodnot z obou itinerářů. Zjištěné průměry jsou zobrazeny v grafech na obrázcích.

Obrázek 1 – průměrné preference cílových hodnot v procentech

Obrázek 2 – průměrné preference instrumentálních hodnot v procentech

Následně jsme provedli **faktorovou analýzu** hodnot:

Tabulka 5 - faktorová analýza pro cílové hodnoty:

	Typ 1	Typ 2	Typ 3	Typ 4
	Jistota, důstojnost a postavení	Ideály, krása a příroda	Sociální vazby a vztahy	Pohoda a zajištění
1	0,116612	0,749680	0,025848	0,028995
2	0,085026	0,131074	0,761114	0,119524
3	0,087315	0,106229	0,749345	0,059270
4	0,076310	0,766749	0,248267	0,059274
5	0,365746	0,489857	0,271695	0,010323
6	0,315284	0,320824	0,555811	-0,022682
7	0,584101	0,102869	0,425687	0,058751
8	0,454740	0,036178	0,487652	0,283688
9	0,518803	0,152294	0,353955	0,166806
10	0,675580	0,244933	0,077642	0,120562
11	0,740901	0,115062	0,115665	0,065282
12	0,656064	0,078895	0,096619	0,242236
13	0,282667	0,520751	0,068317	0,223652
14	0,138472	0,188476	0,411845	0,361557
15	0,163394	0,066626	0,486462	0,510427
16	-0,065388	0,253308	0,008053	0,663296
17	0,411106	0,265246	0,012549	0,443746
18	0,238161	-0,113540	0,197318	0,673432
19	0,407639	0,020537	0,089693	0,547348
	3,630190101	2,527037109	3,04038431	2,838249188
	6,252534	4,496047	5,443540	4,615486

Tabulka 6 - faktorová analýza pro instrumentální hodnoty:

	Typ 1	Typ 2	Typ 3
	Dobrý pracovník	Soudce	Vůdce
1	0,095274	0,661961	0,075186
2	0,457655	0,522142	0,139620
3	0,384745	0,556605	0,182707
4	-0,034971	0,663579	0,172423
5	0,028753	0,343222	0,541367
6	0,420185	0,397387	0,287773
7	0,192100	0,190532	0,683131
8	0,178010	0,056985	0,700406
9	0,412854	0,099809	0,577877
10	0,521086	0,254660	0,299342
11	0,597118	0,240812	0,164045
12	0,570475	0,062292	0,310772
13	0,717929	0,035637	0,195564
14	0,739601	0,067230	0,121428
15	0,491153	0,133861	0,377900
16	0,403377	0,304233	-0,239626
17	0,557901	0,391552	0,081769
18	0,189206	0,473157	0,210500
19	0,445044	0,187387	0,264240
	5,518147008	2,877443753	2,502780782
	7,367494	5,643044	5,146425

Výsledná typologie zahrnuje čtyři typy cílových hodnotových orientací a tři typy instrumentálních hodnotových orientací respondentů.

Tabulka 7 – hodnotové typy u cílových hodnot

Hodnotové typy	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	
Cílové hodnoty	Jistota, důstojnost a postavení	Ideály	Sociální vazby a vztahy	Pohoda a zajištění	Celkem
Počet	89	77	1309	164	1639
Počet relativně	5.43%	4.70%	79.87%	10.01%	100%

Typ 1 - Jistota, důstojnost a postavení - preferované hodnoty jsou: sebeúcta, společenské uznání, rovnost příležitostí, pocit osobní jistoty, prospěšný život.

Typem 1 tedy rozumíme člověka, který pro svůj budoucí život preferuje především dosažení důstojného postavení ve společnosti a též zajištění osobních i sociálních jistot. Tento typ se příliš nerozhlíží po ideálech a dalších abstraktních hodnotách, je pro něj důležitější to, co je dosažitelné, než to, co by eventuálně mohlo být dosažitelné. Dává přednost věcem logickým, předvídatelným a prakticky proveditelným. Nelituje námahy, aby si zajistil skutečné uznání od svého okolí, a nevyhýbá se ani náročným činnostem, které jsou prospěšné i pro život jakékoliv komunity, ve které žije, ať už je to rodina, pracovní kolektiv nebo spoluobčané jeho obce, protože ví, že tato činnost mu uznání jeho okolí zajistí. Pro prožívání sebeúcty potřebuje být zakotven a zajištěn.

Typ 2 – Ideály, krása a příroda - preferované hodnoty jsou: blaho národa, mír ve světě, moudrost, svět krásy -- příroda, umění.

Typ 2 se na rozdíl od typu 1 nepotřebuje nijak zajišťovat, a to ani pro přítomnost, ani pro budoucnost. Naopak jakýkoliv pevně daný řád pociťuje jako svazující a omezující, což mu může působit obtíže v udržení stabilních základních vztahů. Snadno se nadchne pro abstraktní hodnoty a dokáže zpravidla strhnout svým nadšením i své okolí. Krása přírody či umění je mu velmi blízká. Nemůže uspokojivě konat rutinní činnosti, nevidí-li v nich alespoň nějaký ideový přesah. Tento typ snadno rozpracuje nové projekty či nové myšlenky, ale má často problém dotáhnout konkrétní činnost do konce.

Typ 3 - Sociální vazby a vztahy - preferované hodnoty jsou: kamarádství, přátelství, láska, péče o milované osoby, štěstí

Typ 3 je více než na aktivity nebo ideály orientován na konkrétní vztahové vazby. Svůj život pociťuje jako naplněný, pokud žije v kvalitních a plně prožívaných osobních vztazích. Zajímají jej lidé. Pro svůj život preferuje kvalitní vztahy, kterým je ochoten podřídit velmi mnoho ze svého osobního času a sil. Neváhá se nasadit pro dobro konkrétních lidí a prožívá pocit štěstí ze společenství s nimi. Nebezpečím pro tento typ člověka se může stát přílišná citová či jiná vazba na druhou osobu či osoby. Na druhou stranu jsou však tito lidé schopni

prožívat velmi hluboce štěstí či neštěstí druhého člověka. Tento typ lidí najde nejčastěji svoji životní realizaci v pomáhajících profesích.

Typ 4 - Pohoda a zajištění - preferované hodnoty jsou: věčný život, vzrušující život, život v dostatku, štěstí

Typ 4 je hédonisticky orientovaný člověk. Nejde mu ani o ideály nebo vztahy či uznání okolí, ale preferuje vlastní pohodlí. Dnes se tomuto způsobu života také říká „být v pohodě“. Náplní jeho života jsou zážitky v jakékoliv formě, ať už jde o potěšení z dobrého jídla, dostatku peněz či akčně prožité dovolené. Typ 4 své okolí prostě neřeší, a pokud ano, tak jen do té míry, nakolik se ono zdá být ohrožujícím právě pro jeho na sebe orientovaný život. Zajímavostí u tohoto typu byla vysoká preference hodnoty „věčný život“, což se však v této souvislosti nedá rozhodně chápat jako snaha o duchovní přesah. U tohoto typu tato hodnota spíše vyjadřuje přání, „aby vše příjemné trvalo věčně“.

Tabulka 8 – hodnotové typy u instrumentálních hodnot

Hodnotové typy	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	
Instrumentální hodnoty	Pracovník	Soudce	Vůdce	Celkem
Počet	477	174	988	1639
Počet relativně	29,1%	10,62%	60,28%	100%

Typ 1 - Spolehlivý pracovník - preferované hodnoty jsou: trpělivost, sebeovládání, přesnost a řád, racionálnost, vychovanost a dobré způsoby

Typ 1 je výkonný a spolehlivý pracovník jakékoliv profese. Preferuje logicky předvídatelné skutečnosti, jasný řád věcí i pevně danou hierarchii vztahů. Může to být učitel, maminka od rodiny nebo třeba vědecký pracovník. Nepreferuje vedoucí pozici ve společenství ani vlastní názor na věc, naopak potřebuje být veden jinou autoritou. Perfektně provede jakýkoliv zadaný úkol. Nebezpečím pro něj je snadná manipulovatelnost.

Typ 2 - Poctivý soudce - preferované hodnoty jsou: nesmiřitelnost s nedostatky vlastními i druhých, citlivost, dodržování závazků, čestnost a pravdivost, vysoké nároky vůči životu

Typ 2 je člověk, který se snaží poctivě hodnotit nejen sebe, ale všechny přicházející životní události i osoby v nich vystupující. Vždy je ochoten hledat poučení z věcí, které se staly. Snaží se o pravdivost života a citlivost vůči okolnímu dění. Má velké nároky na sebe i okolí, proto si také rozumí spíše s lidmi stejného zaměření. Nebezpečím pro tento typ člověka se může stát jistá tvrdost v jednání vyplývající z neustále snahy o nápravu nevyhovujícího stavu věcí.

Typ 3 – Vůdce - preferované hodnoty jsou: optimismus, odvaha zastávat své názory, pevná vůle, nezávislost

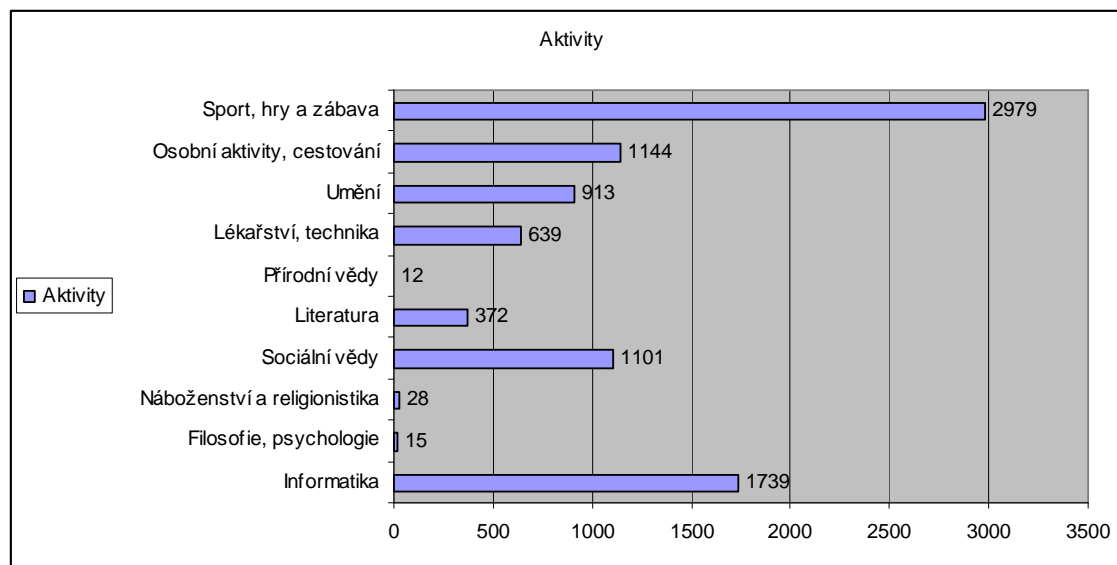
Typ 3 chce být pro své okolí autoritou. Nechce být veden, chce vést. Má nejen vize a ideály, ale také velkou ochotu se pro ně nasadit a také dostatek optimismu k tomu, aby i přes překážky neztrácel z očí cíl. Nebojí se říci svůj názor i proti většině. Může však snadno sklouznout i k bezohlednosti a následným vztahovým problémům či faktické izolaci od okolí ve snaze uchovat si svou nezávislost za jakoukoliv cenu.

Do korelací v ověřovaných hypotézách vstupují již pouze tyto získané typy, nikoliv jednotlivé hodnoty.

4.3.2 Získaná data – volný čas

Informace o volnočasových aktivitách jsme získali od celkem **1595 respondentů**, kteří uvedli celkem **8942 volnočasových aktivit**, tedy průměrně **5,61 aktivity na respondenta**.

Obrázek 3 – volnočasové aktivity

4.4 Testování hypotéz a závěrečné vyhodnocení výzkumu

4.4.1 Ověření hypotézy č. 1

Tabulka 9 - kontingenční tabulka - podobnost preferovaných volnočasových aktivit a hodnotových typů pro cílové hodnoty

	Typ 1	Typ 2	Typ 3	Typ 4	
	Jistota, důstojnost a postavení	Ideály, krása a příroda	Sociální vazby a vztahy	Pohoda a zajištění	Celkem
000 - Informatika, komunikace a obecnosti	91	73	1401	174	1739
100 - Filosofie, psychologie a historie	1	0	14	0	15
200 - Náboženství a religionistika	2	3	22	1	28
300 - Sociální vědy, aktivity a péče	35	43	931	92	1101
400 - Literatura a jazyky	17	21	310	24	372
500 - Přírodní vědy a matematika	2	1	9	0	12
600 - Lékařství, technika, technologie a aplikované vědy	24	40	537	38	639
700 - Umění	47	55	762	49	913
800 - Osobní aktivity, cestování, turismus a geografie	54	38	953	99	1144
900 - Sport, hry a zábava	150	121	2402	306	2979
Celkem	423	395	7341	783	8942

Pomocí standardního testu dobré shody χ^2 pro kontingenční tabulku byla zjištěna hodnota $\chi^2=70.304721704098$. Pro hladinu významnosti 0,05 a 27 stupňů volnosti je kritická hodnota $\chi^2=40,11327205$. Jelikož zjištěná hodnota je větší než kritická, můžeme odmítnout nulovou hypotézu a připustit platnost hypotézy alternativní. Tedy že:

H_{1A}: Mezi hodnotovou orientací studentů v oblasti cílových hodnot a jejich prožíváním volného času existuje statisticky významná souvislost.

4.4.2 Ověření hypotézy č. 2

Tabulka 10 - kontingenční tabulka - podobnost preferovaných volnočasových aktivit a hodnotových typů pro instrumentální hodnoty

	Typ 2 Pracovník	Typ 2 Soudce	Typ 3 Vůdce	Celkem
000 - Informatika, komunikace a občanství	516	159	1064	1739
100 - Filosofie, psychologie a historie	5	5	5	15
200 - Náboženství a religionistika	17	6	5	28
300 - Sociální vědy, aktivity a péče	311	104	686	1101
400 - Literatura a jazyky	135	48	189	372
500 - Přírodní vědy a matematika	4	3	5	12
600 - Lékařství, technika, technologie a aplikované vědy	229	55	355	639
700 - Umění	339	123	451	913
800 - Osobní aktivity, cestování, turismus a geografie	330	115	699	1144
900 - Sport, hry a zábava	878	270	1831	2979
Celkem	2764	888	5290	8942

Pomocí standardního testu dobré shody χ^2 pro kontingenční tabulku byla zjištěna hodnota $\chi^2 = 106,64962332527$. Pro hladinu významnosti 0,05 a 18 stupňů volnosti je kritická hodnota $\chi^2 = 28,8693$. Jelikož zjištěná hodnota je větší než kritická, můžeme odmítnout nulovou hypotézu a připustit platnost hypotézy alternativní. Tedy že:

H_{2A}: Mezi hodnotovou orientací studentů v oblasti instrumentálních hodnot a jejich prožíváním volného času existuje statisticky významná souvislost.

Patrně nejvýznamnějším zdrojem pro závěrečné vyhodnocení výsledků výzkumu jsou dvě kontingenční tabulky se zaneseným z-skóre.

Tabulka 11 - kontingenční tabulka z-skóre pro cílové hodnoty

	Typ 1	Typ 2	Typ 3	Typ 4
	Jistota, důstojnost a postavení	Ideály, krása a příroda	Sociální vazby a vztahy	Pohoda a zajištění
000 - Informatika, komunikace a obecnosti	0	0	0	0
100 - Filosofie, psychologie a historie	0	0	0	0
200 - Náboženství a religionistika	0	0	0	0
300 - Sociální vědy, aktivity a péče	--	0	0	0
400 - Literatura a jazyky	0	0	0	0
500 - Přírodní vědy a matematika	0	0	0	0
600 - Lékařství, technika, technologie a aplikované vědy	0	+	0	--
700 - Umění	0	+	0	---
800 - Osobní aktivity, cestování, turismus a geografie	0	0	0	0
900 - Sport, hry a zábava	0	0	0	++

4.4.3 Vyhodnocení k cílovým hodnotovým typům

U typu 1 - Jistota, důstojnost a postavení - vidíme neutrální vztah k většině zkoumaných aktivit kromě výrazného ignorování jakýchkoliv sociálních aktivit. Sociální aktivity by mohly tento typ ohrozit právě ve snaze o dosažení důstojného postavení a pevného zajištění života, nebo» u jakékoliv práce s lidmi či pro lidi neexistuje jasně předvídatelný výsledek. Naproti tomu exaktní vědy jsou logické, předvídatelné a přesné, tedy svou povahou přesně odpovídající zaměření typu 1. Takto zaměřená skupina mládeže je co do počtu poměrně malá - 5,43%. Je otázkou, zda mladí lidé patřící k tomuto typu budou schopni se prosadit ve stále se měnící dnešní společnosti, kde rychlost událostí už dnes zpochybňuje jistoty včera získané. Na druhou stranu právě oni mohou být nositeli rovnováhy a vyváženosti dějů v současné hektické době.

U typu 2 - Ideály, krása a příroda - je profilace skupiny o trošku pestřejší než u typu 1. Patří k ní nejmenší skupina mladých lidí – 4,7%. Tento typ nejvíce preferuje lékařství, aplikované vědy a umění. Naproti tomu se příliš nestará o konkrétní osobní aktivity. Mladí lidé s velkými ideály se tedy dle očekávání zaměřují na duchovní a kulturní přesah života. Příroda, hudba, výtvarné umění, to je přesně to, co je zajímavá. Naproti tomu osobní život zatím příliš neřeší, protože to není abstraktní, ale konkrétní pojem. Zajímavým a možná poněkud zarážejícím zjištěním je, že počet respondentů uvádějících mezi svými aktivitami např. modlitbu či návštěvu kostela nebo četbu Písma je 28 z celkového počtu 8942 uvedených aktivit, a to i přesto, že se výzkumu zúčastnilo 514 studentů církevních škol. Na druhou stranu je možné, že tyto aktivity jsou pro mnohé respondenty skutečností natolik intimní, že ji v dotaznících ani neuvědli.

U typu 3 - Sociální vazby a vztahy - je profilace málo výrazná, ale tento typ tvoří největší skupinu - celkem 79,87% respondentů. Všechny jimi uvedené aktivity se soustřeďují do oblasti sociálních věd, sociálních aktivit a péče. *Zdá se tedy, že se mladí lidé jasně vyjádřili, co je pro většinu z nich opravdu důležité.* V dotaznících byla hodnotám jako láska, kamarádství, přátelství a péče o milované osoby přiřazována skutečně velmi vysoká čísla. Na druhou stranu, jestliže nyní mluvíme o hodnotách cílových, je třeba si znovu říci, že

popisujeme stav, kterého by si respondenti přáli dosáhnout, nikoli stav stávající. Pokud vezmeme v úvahu např. údaj, že přibližně polovina respondentů tráví skutečně velké procento volného času na sociálních sítích, je nejmístě otázka, kde vlastně mladí lidé žijí ty konkrétní opravdové ne-virtuální vztahy. Je pravděpodobné, že fenomén sociálních sítí zdaleka ještě nedosáhl nejvyššího kulminačního bodu, a že tedy trend on line komunikace je stále na vzestupu. Na druhou stranu je ale potřeba říci, že jsou to právě mladí lidé, kteří se velmi často angažují v dobrovolnických programech a projektech neziskových organizací na podporu péče o handicapované či jinak znevýhodněné osoby, kde je potřeba skutečného osobního nasazení v konkrétních vztazích a konkrétní spolupráci. Je zde tedy i oprávněná naděje, že uvedené preferované hodnoty a aktivity budou schopni žít i v praxi.

Typ 4 - Pohoda a zajištění - se profiluje ze všech skupin nejvýrazněji, a tvoří jej také nikoliv malá skupina - 10,01% respondentů. Negativně se staví k aktivitám typu umění (na nejvyšší záporné hladině významnosti), lékařství a aplikované vědy, tedy k aktivitám, které vyžadují nejen nemalé osobní nasazení, ale také kultivují lidského ducha. Naproti tomu zcela nejvíce času věnují sportu, hrám a zábavě (na vysoké kladné hladině významnosti). O této skupině se dá tedy skutečně mluvit jako o lidech preferujících vlastní požitky, jako o hédonistech nového věku. *Alarmující není jen to, čemu se věnují, ale především to, čemu se nevěnují* - tyto mladí lidé nechtou, nezajímají se o žádný druh umění a nezajímají se ani o lidi ve svém okolí.

Tabulka 12 - kontingenční tabulka z-skóre pro instrumentální hodnoty

	Typ 1 Dobrý pracovník	Typ 2 Soudce	Typ 3 Vůdce
000 - Informatika, komunikace a obecnosti	0	0	0
100 - Filosofie, psychologie a historie	0	++	0
200 - Náboženství a religionistika	++	0	--
300 - Sociální vědy, aktivity a péče	0	0	0
400 - Literatura a jazyky	0	0	--
500 - Přírodní vědy a matematika	0	0	0
600 - Lékařství, technika, technologie a aplikované vědy	+	0	0
700 - Umění	+++	+++	---
800 - Osobní aktivity, cestování, turismus a geografie	0	0	0
900 - Sport, hry a zábava	0	0	0

4.4.4 Vyhodnocení k instrumentálním hodnotovým typům

Typ 1 – Dobrý pracovník - se podle očekávání příliš nevěnuje osobním aktivitám a rozvoji sebe sama, ale potřebuje být zajištěn zvenčí nějakou vyšší autoritou (vysoká preference náboženství a religiozity), svou podstatou inklinuje k podřízenosti. Naproti tomu v lékařství, technice a umění nachází potřebný přesah pro svůj život. Pracovníků je mezi respondenty 29,1%, což není málo. Tento typ lidí může mít velice kladný vliv na své okolí, pokud pracuje v oborech a postavení, které vyžadují přesnost, dochvilnost a loajalitu. Na druhou stranu však lidé tohoto typu bývají velmi snadnou ovládnutelní a bohužel i zneužitelní autoritou zvenčí.

U typu 2 - Poctivý soudce - je velice zajímavá inklinace k uměleckým aktivitám (dokonce na nejvyšší hladině významnosti), která je v kontextu ovšem zcela pochopitelná, protože umění vyžaduje pevný řád a nízkou míru shovívavosti k chybám, a je také projevem velké tvůrčí síly a citlivosti. Tento typ dále upřednostňuje aktivity z oboru filozofie a psychologie. Na druhou stranu bychom v této skupině očekávali alespoň minimální zájem o literaturu a sociální vědy, což se nestalo. Tato skupina je co do sledování korelace instrumentálních hodnot a volnočasových aktivit nejmenší – 10,62% respondentů.

Typ 3 – Vůdce - je naopak skupina největší - celých 60,28 % respondentů. Vůdcové se absolutně nezajímají o náboženství, literaturu nebo umění (nejvyšší záporná hladina významnosti), a vzhledem k počtu těch, kteří se takto v dotaznících vyjádřili, preferují jediné - osobní aktivity, tedy aktivity spojené skutečně jen a jen s nimi samotnými a s jejich osobním rozvojem. Preference vůdcovství může v praxi jít ruku v ruce s preferencí bezohlednosti a rivality. Zdá se, že fenomén vůdcovství spíše než k vedení druhých směřuje k vlastní svobodě a touze plně ovládat svůj život.

4.5 Zajímavá a alarmující zjištění

4.5.1 Hodnota „věčný život“

Pozoruhodným a již výše zmiňovaným výsledkem byla korelace hodnoty „věčný život“ s hodnotami reprezentujícími spíše bezstarostné užívání. Podle mé interpretace mladí lidé zcela ztratili původní obsah tohoto pojmu ze svého slovníku a jeho skutečný obsah nahrazují „stále trvající bezstarostností a pohodou“. Bylo by zřejmě velmi podnětné vážně se zabývat otázkou, nakolik je i další současná běžně užívaná církevní terminologie vůbec srozumitelná mladému člověku dnešní doby.

4.5.2 Preference dalších zajímavých aktivit

V oblasti volnočasových aktivit stojí za zmínku konkrétní počty preferencí u těchto druhů činností: (z 8942 aktivit celkem)

Sociální sítě - 664

Obecně internet - 205

Počítačové hry - 993

Programování - 7

Přírodní vědy - 12

Sexuální aktivity - 115

Lenošení - 146

Konzumace návykových látek – 48

Aktivity v oblasti informatiky

Pohled na některé uváděné volnočasové aktivity je více než zajímavý. V užívání internetu neuvádí většina respondentů žádné podrobnosti o konkrétním způsobu trávení času na internetu. Naproti tomu o tvůrčí aktivity v oblasti informatiky se nezajímá téměř nikdo, pouze 7 respondentů uvedlo jako svoji aktivitu programování. Je tedy zřejmé, že mladí lidé se užívání počítače věnují pravděpodobně spíše pasivním a konzumním způsobem - nejvíce

respondentů konkretizovalo svoje užívání počítače jako hraní počítačových her a komunikaci na sociálních sítích.

Osobní aktivity

Dalším zajímavé zjištění pochází z oblasti aktivit, které můžeme zahrnout pod výraz „užívání si života“. Jejich společným rysem je podle mého názoru především fakt, že ještě generace rodičů našich respondentů (tedy moje vlastní generace) by zřejmě měla poměrně značné zábrany se k těmto aktivitám vůbec jakýmkoliv způsobem přiznat. Někteří naši respondenti se v dotaznících zcela bez zábran přihlásili jak k sexuálním aktivitám, tak konzumaci návykových látek a také dalšímu fenoménu dnešní doby, kterým je prosté lenošení. Zdá se tedy, že pocit vhodnosti či nevhodnosti těchto aktivit nediktuje mladým lidem žádný vnější řád (byť konzumace některých návykových látek je v České republice trestným činem), ale jen a pouze fakt, jak je tato činnost většinovou společností přijímána či tolerována. I tak se podle mého názoru se zejména k sexuálním aktivitám takto otevřeně přihlásil jen zlomek mladých lidí, kteří již žijí v sexuálně dovršeném vztahu či vztazích.

Fenomén sociálních sítí

Fenomén sociálních sítí by si pravděpodobně zasloužil samostatnou diplomovou práci. Již fakt, že v dotaznících byly tyto sítě uváděny většinou jako úplně první položka v seznamu aktivit, svědčí o tom, že jsou jevem, který si zaslouží značnou pozornost. Můžeme mít samozřejmě mnoho teorií o tom, odkud pochází tak značná vlna zájmu. Jednou z příčin vzestupu tohoto jevu může být zcela změněné vnímání plynutí času v naší moderní společnosti.³⁸ Před pouhými 100 lety bylo pro naše předky jistě zcela nepředstavitelné, že by čas nebyl pevně strukturován. Jeho vnímání určoval v první řadě samotný řád přírody, kterému byly podřízeny veškeré zemědělské, stavební a další práce. Dále byla struktura času jasně daná církevním liturgickým kalendářem s pevně stanovenými svátky a všedními dny, obdobími postu a obdobími slavení. Toto vše se z naší společnosti již téměř zcela vytratilo. Struktura církevního roku až na výjimky v podobě Vánoc a velikonoc neovlivňuje občanský kalendář a střídání ročních období také není určujícím faktorem. Dovolenu si vybíráme v podstatě po celý rok, protože je možné si kdykoli zaletět „za teplem“, neděle není striktně

³⁸ Srov. CASTELLS, M. *The Rise of The Network Society*. 2. vyd. Chichester: Willy - Blackwell, 2010, s. 491nn.

nařízeným dnem odpočinku, obchody, divadla, kina či kavárny můžeme navštěvovat každý den, popř. i v noci a smazávají se rozdíly mezi dnem všedním a dnem svátečním, vše záleží na osobní vůli jednotlivce. Pro mnohé lidi se pojetí času stává hlavně snahou o využití každé chvíle k práci nebo naopak stálým těšením se na další volno, tzv. nikdy nekončící dovolenou. Na sociální síti můžete být 24 hodin denně online a stále se tam „něco děje“, je to tedy také způsob prožívání neohraničenosti časem a povinnostmi.

ZÁVĚR

Výsledky prováděného pedagogického výzkumu mne v mnohém ohledu překvapily. Je zřejmé, že volný čas a hodnoty jsou skutečností, které spolu úzce souvisejí. Tuto vazbu jsme však začali teprve odhalovat a není zcela snadné vysvětlit všechny jevy se vztahy potvrzené či vyvrácené právě tímto výzkumem. Při interpretaci výsledků je samozřejmě nutno počítat s určitou mírou chyby zaviněnou jednak měřením a použitými statistickými metodami a jednak poměrně vysokými nároky na abstraktní úsudek respondentů. Přes všechny tyto nedostatky jsou výsledky získané tímto výzkumem dle mého názoru velmi kvalitním podkladem pro další práci s mladými lidmi pro ty pedagogy a rodiče, kteří se nechtějí spokojit jen s obecně přijímanými názory či zažitými klišé. Ve své práci jsem dospěla k závěru, že mladí lidé skutečně mají i v dnešní liberální společnosti poměrně transparentní vlastní hodnotový systém, který navíc nezpochybnitelně souvisí s aktivitami, kterými se zabývají ve svém volném čase, a že tedy tyto dvě složky jejich života se vzájemně prokazatelně ovlivňují.

V souvislosti s fakty zjištěnými v tomto pedagogickém výzkumu si dovoluji vyslovit na závěr své práce osobní přání, aby se v řadách dalších studentů Cyrilometodějské teologické fakulty či pedagogické fakulty UP našel někdo, kdo by v tomto výzkumu chtěl pokračovat. Bylo by jistě nesmírně zajímavé a podnětné, kdyby byl podobný či stejný výzkum zopakován třeba s odstupem dvou let s tou samou skupinou respondentů, popř. s jejich rodiči či jinými dospělými osobami. Dle mého názoru se zde nabízí prostor pro skutečně hloubkovou a rozsáhlou následnou práci, která by mohla významnou měrou přispět ke kvalitě současné české pedagogiky mládeže.

Mne osobně poznatky získané během tvorby této práce i během studia samotného velmi vnitřně obohatily a zároveň silně potvrdily moji osobní zkušenost, že i jako rodič s konkrétními možnostmi ovlivňování hodnotového žebříčku svých dětí jsem pro své dospívající děti potřebným partnerem a stále ještě důležitým hráčem na poli jejich vlastního života. Věřím, že mi absolvování oboru Křesťanská výchova umožní věnovat se mladým lidem v budoucnu na plný úvazek, ať už jako pedagog ve škole, či jiným způsobem.

SEZNAM LITERATURY

- AUGUSTYN, J. *Sexualita v našem životě*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995, ISBN 80-85527-99-5
- AUGUSTYN, J. *Sexuální výchova v rodině a ve škole*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, ISBN 80-7192-331-1
- BLACK, T. R. *Doing Quantitative Research in the Social Sciences*. London: Sage, c1999
- CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. Olomouc: Votobia, 2004, s. 343, ISBN 80-7220-195-6
- CAMPBELL, R. *Hledám svou cestu*. Praha: Návrat, 1993, ISBN 80-85495-22-8
- CASTELLS, M. *The Rise of The Network Society*. 2. vydání. Chichester: Wiley - Blackwell, 2010.
- CRESWELL, J. W. *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research*. 2. vyd. Upper Saddle River: Pearson, Merrill Prentice Hall, 2005
- HÁJEK, B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 66, 1. vydání, ISBN 978-80-7367-473-1
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2009, ISBN 978-80-7367-569-1
- HENDL, J. *Přehled statistických metod zpracování dat*. Praha: Portál, 2006, ISBN 978-80-7367-482-3
- HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál. 2004, ISBN 80-7178-927-5
- CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007, ISBN 978-80-247-1369-4
- PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-423-6
- PAVLAS, I. *Hodnotová orientace v adolescenci*. V POSPÍŠIL, J. – ROUBALOVÁ, M. *Mládež a hodnoty 2007*. Univerzita Palackého v Olomouci: Olomouc, 2008, 1. vydání, ISBN 978-80-224-2142-1
- PRUDKÝ, L a kol. *Inventura hodnot*. Praha: Academia, 2010, 1. vydání, ISBN 978-80-200-1751-2
- PRŮCHA, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009, ISBN 978-80-7367-647-6
- ROKEACH, M. *Political and Religious Dogmatism: An Alternative to the Authoritarian Personality*. Washington: American Psychological Association, 1956.
- ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2006, 2. vydání, ISBN 80-7367-124-7
- TARTAR GODDETOVÁ, E. *Umění jednat s dospívajícími*. Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-429-3
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005, ISBN 802-46-0956-8
- VÁCHA, M. *Modlitba argentinských nocí*. Brno: Cesta, 2011, ISBN 978-80-7295-129-1

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 – seznam škol, které se zúčastnily výzkumu.....	33
Tabulka 2 – struktura výběru podle krajů.....	34
Tabulka 3 – struktura výběru podle věku a pohlaví.....	34
Tabulka 4 – struktura výběru podle typu školy.....	34
Tabulka 5 - faktorová analýza pro cílové hodnoty:.....	37
Tabulka 6 - faktorová analýza pro instrumentální hodnoty:.....	38
Tabulka 7 – hodnotové typy u cílových hodnot.....	38
Tabulka 8 – hodnotové typy u instrumentálních hodnot.....	40
Tabulka 9 - kontingenční tabulka - podobnost preferovaných volnočasových aktivit a hodnotových typů pro cílové hodnoty.....	43
Tabulka 10 - kontingenční tabulka - podobnost preferovaných volnočasových aktivit a hodnotových typů pro instrumentální hodnoty.....	44
Tabulka 11 - kontingenční tabulka z-skóre pro cílové hodnoty.....	45
Tabulka 12- kontingenční tabulka z-skóre pro instrumentální hodnoty.....	48

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 – průměrné preference cílových hodnot.....	36
Obrázek 2 – průměrné preference instrumentálních hodnot.....	37
Obrázek 3 – volnočasové aktivity.....	42

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – vzor dotazníku.....	56
---------------------------------	----

PŘÍLOHA 1 – VZOR DOTAZNÍKU

DOTAZNÍK

1. Pohlaví - **zatrhněte**: chlapec/dívka

2. Věk – **prosím napište**:

3. **Moje rodina – zakroužkujte odpovídající číslo:**

1. úplná (žiji trvale s oběma rodiči)
2. neúplná (žiji trvale s jedním z rodičů)
3. jiná – napište prosím konkrétně (žiji s prarodiči, v dětském domově, v pěstounské péči, s nevlastním otcem/matkou, ve střídavé péči...)

4. **Nejvyšší ukončené vzdělání rodičů – prosím zakroužkujte u obou rodičů odpovídající čísla:**

Otec: 1. základní
2. učební obor
3. SŠ
4. VŠ (Bc., Mgr., Ing., MUDr....)

Matka: 1. základní
2. učební obor
3. SŠ
4. VŠ

5. **S kolika sourozenci žijete ve společné domácnosti ?** Je jedno, zda vlastními či nevlastními, **napište prosím zcela konkrétně**, např. 2 starší bratři, 1 mladší bratr a 2 starší sestry, 3 mladší sestry apod. Pokud sourozence nemáte, napište to.

.....

6. **Napište, s kým si ve své rodině nejvíce rozumíte** (může to být i kdokoliv z širší rodiny)

.....

7. **Oznámkujte teď prosím hodnoty v následujících dvou tabulkách (v každé zvlášť) podle toho, jakou důležitost jim připisujete Vy ve svém vlastním životě. Znamkujte prosím čísla 1-10, kdy stupeň 1 je hodnota pro Vás nejméně důležitá a stupeň 10 hodnota důležitá nejvíce.**

Nebojte se přiřazovat i nízké stupně (např. 1= není to pro mne vůbec důležité), nikdo nebude posuzovat, čemu dáváte přednost a čemu ne, **zde jde o to, abyste si pravdivě odpověděli, v čem byste chtěli být dobří, čeho byste chtěli dosáhnout** (není důležité, jak Vám to jde TEĎ, ale k čemu chcete směřovat).

Příklad: chci být hodně prospěšný/á, tedy proto dám hodnotě PROSPĚŠNOST známku 10. Je pro mne poměrně dost důležitý POCIT OSOBNÍ JISTOTY, tedy mu dám známku 8....apod.

Oznámkuje prosím KAŽDOU zde uvedenou HODNOTU:

Hodnota	Známka	Hodnota	Známka
blaho národa		citlivost	
kamarádství, přátelství		čestnost a pravdivost	
láska		dodržování závazků	
mír ve světě		nesmiřitelnost s nedostatky vlastními i druhých	
moudrost		nezávislost	
péče o milované osoby		odpovědnost	
pocit osobní jistoty		odvaha zastávat své vlastní názory	
potěšení, život plný radosti		optimismus	
prospěšný život		pevná vůle	
rovnost příležitostí		pochopit odlišné stanovisko, respektovat je	
sebeúcta		přesnost, řád v činnosti	
společenské uznání		racionálnost, schopnost logicky myslet	
svět krásy – příroda, umění		sebeovládání	
svoboda		trpělivost	
štěstí		úspěšnost v jednání	
věčný život		víra	
vnitřní harmonie, soulad		vychovanost, dobré způsoby	
vzrušující život		vysoké nároky, požadavky vůči životu	
život v dostatku		vzdělanost	

8. Následující tabulku vyplňujete Vy sám/sama. Napište do ní prosím **VŠECHNY** aktivity, kterými vyplňujete Váš volný čas.

Každou aktivitu oznámkuje dvěma čísly na stupnici od 1 do 10 podle toho

1) kolik času jí věnujete

Např.: známka 1 - toto nedělám skoro nikdy
 známka 5 - toto dělám tak jednou za měsíc
 známka 8 - toto dělám vícekrát týdně
 známka 10 - toto dělám každý den

2) jak moc jí děláte rádi

Např.: známka 1 - toto nesnáším
 známka 5 - toto je mi celkem jedno
 známka 8 - toto mám opravdu rád/a
 známka 10 - toto miluji

Tedy např. plavání 6 a 8, Facebook 10 a 10, počítačové hry 2 a 5, televize 8 a 5, klavír 8 a 1 apod.

Pokud by Vám na Vaše aktivity nestačily řádky v tabulce, pište a známkuje dále pod ní.

Na otázku PATŘÍ TO MEZI MOJE POVINNOSTI? – to znamená „Dělal/a bych to, i kdyby to po mě nechtěli rodiče nebo někdo jiný? odpovězte jen ANO nebo NE .

Aktivita	Jak často? - známka	Jak rád/a? - známka	Patří to mezi moje povinnosti?

